ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 40. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ 16, 1887 ԹԻՒ 29.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Մեր Վիճակը	225
Բաղձանք Վասն Անհունին և կատարեալին	225
Անմիջական Դարձ	226
''Տէրը կը Տէրէ'' (ստանուածը)	226
Աւրտաքոյ կարգի Փորձառութիւն Մը	227
Ձինուոց Կրօնքները	227
Աշխոյժութեան Աւգնական Բանները	228
Աշէ և այլք	229
Հանդէս Բարձրագոյն Վարժարանին ի Պարտիզակ	229
Նամակներ	229
Հանդէս Քաղաքական	231
Աւրուընդ Դրամոց	232

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր։

Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար, 2 Մեճիտիյէ, վեց ամսեայն 1 Մեճիտիյէ, կանխիկ, եւ հատը 40 փարա։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարճըմ։

Բաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Մր. Ո. Ո. Բիբ, Ամերիկան խան, կ. Պոլիս։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ՝
Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, տրօօնտեր
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, տեօրէն–խմբագիր

ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԸ

Ո՛րչափ սլիտի յուզուէինն չասեր եթէ կենային և կշռէին պայմանը զոր կը պարունակէ Տէրունական աղօթքին հինգերորդ բաժանումը, ''Եւ մեզի ներէ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ալ կը ներենք մեր պարտականներուն։'' Այդ աղօթքով կը խնդրենք Աստուծմէ որ ներէ մեզի այն չափով որ մենք կը ներենք մեզի պարտական եղողներուն։

Միլլին Դարուց մէջ, երբ մեծ լոյսերը և սպասեաները միշտ պատերազմ կը մղէին իրարու դէմ, անդամ մը անոնցմէ մին որոշեց վրէժ առնուլ դրացիէ մը որ յանցանք գործած էր անոր դէմ։ Պատահեցաւ որ այն նոյն երեկոյին որ նա ըրաւ այդ որոշումը, լսեց որ իւր թշնամին պիտի անցնէր անոր դղեակին քովէն միայն քանի մը մղոց ընկերակցութեամբ։ Լաւ պատեհութիւն էր այդ վրէժ առնելոյ համար, և որոշեց որ չկորնցուներ զայն։ Այս դիտաւորութեան վրայ խօսելաւ ի ներկայութեան իւր քարոզչին որ ի զուր չանոյց եառնել։ ի վերջոյ տեսնելով թէ իւր խօսքերն անօգուտ էին, ըսաւ։

''Տէր իմ, ըստ որում կարող չեմ համոզել զձեզ որ եւս կենաք ձեր այս դիտաւորութենէն, կը հաճիք գոնէ դալ ինձ հետ մատուռը որ ի միասին աղօթենք ձեր երթալէն առաջ։''

Դուքսը հաճեցաւ և մատուռը երթալով միասին ծնրադրեցին աղօթելու։ Այնատեն դիմասիրտ քրիստոնեան ըսաւ քինախնդիր պատերազմականին, ''կը հաճիս իմ եռեւեակ հատուածդ հատուածդ կլինել աղօթքն զոր մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս սորվեցուց իւր աշակերտաց։''

''Բարի'', ըսաւ դուքսը։

Քարոզիչը սկսեց աղօթքը և դուքսը անոր եռեւէն կրկնեց, մինչև եկան խնդրուածքին, ''Եւ մեզի ներէ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ալ կը ներենք մեր պարտականներուն։'' Այն ատեն դուքսը լուեց։

''Տէր իմ, լուռ կը կենաք'', ըսաւ քարոզիչը։ ''Հաճէ իմ եռեւեակ կրկնել այս խօսքը, եթէ կը համարձակիս ընել այս աղօթքը, Եւ ներէ մեզի մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ալ կը ներենք մեր պարտականներուն։''

''Ձեմ կրնար,'' պատասխանեց դուքսը։

''Լաւ,'' ըսաւ քարոզիչը, ''կամ պարտիս հրաժարիլ վրիժառութենէդ, և կամ գադարել այս աղօթքը մատուցանելէ, վասն զի այդ հոգւով աղօթել Աստուծոյ որ ներէ քեզ քու մեղքերդ, աղօթել է որ վրէժ առնու քեզմէ քու բոլոր մեղացդ համար։ Գնա, այժմ, Տէր իմ, և դիմաւորէ քու զոհդ։ Աստուած պիտի դիմաւորէ զքեզ դատաստանին օրը։''

''Ոչ,'' ըսաւ դուքսը, ''պիտի վերջացնեմ աղօթքս։ Աստուած իմ, Հայր, ներէ ինձ. ներէ ինձ ինչպէս որ ես կը բաղձամ ներել անոր որ մեղանչեց ինձ դէմ. զիս փորձութեան մի տանիր այլ աղատէ զիս չարէն։''

''Ամէն'', ըսաւ քարոզիչը։

''Ամէն'', կրկնեց դուքսը, որ այժմ կատարեալապէս սորված էր Տէրունական Աղօթքը։

ԲԱՂՁԱՆՔ ՎԱՍՆ ԱՆՀՈՒՆԻՆ ԵՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼԻՆ

Մարդկային բնութիւնը տատանաճաշակութեան յարմար է թէ անատուածութեան։ Նիւթապաշտականն թէ կրօնական համոզումներ լաւագոյնս կը դոհացունեն մարդկային սիրտը։ Այս հարցմանց պատասխանը կը գտնենք համառօտիւ միայն քննելով զանոնք, ըստ ոըում այնչափ ծանր կը կշռեն մէկ կողմն ապացոյց մատուցանող իրողութիւնք։

Մարդկային տհմին ողջոյն պատմութիւնը կը վկայէ թէ անոր հակամիտութիւնք և յարմարութիւնք կրօնական են, և թէ ամենայն հակա–կրօնական դրութիւն կը բռնաբարէ անոր գերագոյն բնազդումները։ Իւրաքանչիւր մարդկային հոգի կը ծարաւի բանի մը համար որ ի վեր է քան զամենայն ինչ զոր զգայարանք կրնան տալ։ Զգուռմ մը կայ դէպ յԱնհունն և ի կատարեալն, և խարխափիլ մը՝ զայն տեսնելու և գիտնալու համար։ Սորա թերեւսաբոյն ստուերն կը համակէ գմարդ ահիւ և պատկառանօք։ վարեալ սուրբ մղումներով, զորս երբեմն հալիւ կը հաւկընայ, և սակայն յառաջ կը մղուի անտնչմէ, մարդ կը խոնարհի պաշտօն մատուցանել այն սուրբ գաղտնեաց։ Որպէս գալոցը կը ցուցնէ մարդուս բաղձանքը վասն գիտութեան, և գատարանը՝ թէ նա ունի գգացում արդարութեան, նոյնպէս աղօթից և գոհաբանութեան չէնքերը, որբագոյն շինուածք ամէն երկրի մէջ, կը վկայեն մարդուս կրօնական բնազդման։ Փոյթ չէ թէ ինչ է ատյա ձեւն, — Տրուիդին քահրէ շրջանակը կամ Զինաստանի բակոտան, Իսլամին մզկիթը կամ Քրիստոնէին մայր եկեղեցին, — ոգւոյ ամենեքին կը վկայեն միևնոյն պաշտամանն բնազդումն։ Թերևս առարկուի թէ այս կրօնական ալիքը միայն արդիւնք է սնապաշտական նախապաշարման, որ արդիւնք է տգիտութեան ի մասին բնութեան օրինաց, և վախէ՝ որ կը ծա-

գի անոնցմէ։ Եթէ այդպէս է, այնպէս մի լմնն նախապաշարում է այս որուն մասնակից են դարուս ամենէն լուսաւորեալ դիտուն։ Պէյդըն մը, Լայպնիձ մը, Բասքալ մը, Լոք մը, իւրաքանչիւրը չատագով ախոյեան կանգնած է անոր։ Հերշէլ մը, Նեւտոն մը, Լիպիկ մը, Աւկասիս մը, Ֆարատէյ մը, իւրաքանչիւրը դաւանած է անոր ոլորապտուտութիւնը։ Բրոֆէսոր Մոռալի, նշանաւոր Անգղիացի բժշկական դասատուն, որոյ մասին ոչ ոք կը խորհի թէ նախապաշարեալ է ինպատա կրօնի, կը վկայէ թէ, ‘‘հազիւ կայ մէկ նշանաւոր անձ ի մէջ անոնց որ եղած են ի խնդիր ճշմարտութեան, եթէ իրապէս կայ մէկ անձ, որ ուրացած է Աստուծոյ գոյութիւնը, մինչ նշանակելի կերպիւ կայ առաւել քան մէկ անձ որ ցուցուցած է մանկական պարզ հաւատք։’’

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԴԱՐՁ

[խմբագրական]

2.

Թէ դարձն անմիջական է, չանացինք հաստատել մեր անցեալ չաբթուան յօդուածով։ Մեր նպատակն է այսօր դրել քանի մը խորհրդածութիւններ յարակից այս ճշմարտութեան։

1. Քրիստոնեայ աշխատաւորը կրնայ ակնկալել անմիջական արդիւնք, երկրագործ մը մացառներով եւ անպիտան խոտերով ծածկուած դաշտ մը կը մտնէ զայն պտղոյ ծառոց արդիւնաբեր պարտիզի մը փոխելու դիտաւորութեամբ։ Նա պարտի արմատախիլ ընել վնասակար խոտերը, զգուշութեամբ պատրաստել հողը, տնկել իր մատաղատունկ ծառերը, խնամել եւ պատուաստել զանոնք, եւ ի վախճանի քաղել պտուղ։ Եթէ երբեք դադարի յառաջ տանելէ իր գործը, նորա բոլոր նախկին աշխատութիւնքն ի դերեւ կ'ելնէ։ Կան բազումք որ զրեթէ նմանօրինակ տեսութիւն ունին քարոզչին գործոյն վրայ։ Կը կարծեն թէ չկրնար ակնկալել չատ քան առաջին տարին կամ երկրորդ տարին, բայց եթէ ողջ մնայ եւ համբերութիւն ունենայ սպասել քանի մը տարի, այն ատեն կրնայ սկսիլ քաղել պտուղ։ Բայց անտարակոյս այս զգալիքը առնուած չէ նախնի եկեղեցւոյն պատմութենէն։ Պօղոս եւ Բառնաբաս քանի մը ամիս չրջեցան ի Կիպրոս եւ Փոքրն Ասիոյ մէկ մասին մէջ, իւրաքանչիւր տեղւոյ մէջ կենալով քանի մը օր կամ քանի մը չաբաթ, եւ սակայն այդ կարճ ժամանակին մէջ ունեցան չատ հաւատացեալներ որոցմով եկեղեցիներ կազմեցին, եւ «ամէն մէկ եկեղեցիին երէցներ ձեռնադրեցին։» Եւ նոյն իրողութիւնը կը յայտնէ առաքելոյ աշխատութեան ողջոյն պատմութիւնը։

Չենք ըսեր թէ եթէ ոք չտեսնէ անմիջական արդիւնք իր աշխատութեան, նա անհաւատարիմ եղած է իր պաշտօնին մէջ։ Հաւաքեան կղզիները դացող միսիոնարք քարոզեցին բաւական տարիներ եւ կղզեցիներէն զրեթէ ոչ մին դարձի եկաւ, բայց երբ օրհնութիւնը եկաւ՝ այնպիսի հեղեղներով իջաւ որ հաղարաւորք մտան եկեղեցին միանգամայն։ Հարկ կ'ըլլայ երբեմն որ մարդ բսպասէ բաւական ժամանակ որ կարող ըլլայ յաղթել նախապաշարման եւ ուղղել սխալ տպաւորութիւններ նկատմամբ իր պաշտօնին քնութեան։ Բայց կան բազումք որ չեն յաջողիր ի ձեռս բերել անմիջական արդիւնք, պարզապէս վասն զի չեն ակնկալեր զայն։ Կը հաւատանք թէ քարոզիչ մը կրնայ երթալ այս պետութեան ամենէն ոտքէ դիւզը եւ գործել յուսալով թէ Տէրը պիտի օրհնէ նորա աշխատութիւնը առաջին ձմեռը։ Երբ մարդ մը կ'ըմբռնէ թէ ինք մեղաւոր է եւ Քրիստոս կատարեալ Փրկիչ, նա ունի բաւական գիտութիւն կենդանի հաւատք ունենալու համար Քրիստոսի վրայ։ Եւ որչափ որ ճամբորդած ենք այս պետութեան մէջ գտած ենք թէ ժողովուրդն ընդհանրապէս կը կրէ զգացում թէ մեղաւոր է եւ թէ կարօտ է ազատուելու ի մեղաց։ Մեծ պակասութիւնն այս է որ մարդիկ չեն տեսներ զՔրիստոս որպէս Աւետարանը կը յայտնէ զնա։ Արդէն կը հաւատան նորա աստուածութեան, եւ թէ նա Փրկիչ է, բայց պարտ է քարոզել անոնց թէ փրկութիւնն անով է միայն, եւ թէ կրնան ընդունիլ զայն կարկառելով միայն իւրեանց ձեռքը։ Ուստի կ'ուզենք ըսել բոլոր քարոզչաց որ կ'երթան աշխատիլ նոր դաշտերու մէջ, եւ այն եղբարց որ դարձով կը ճամբորդեն բայց չեն մոռնար թէ են ծառայք Քրիստոսի, — պատմեցէք խաչին պատմութիւնը ակնկալելով թէ չուտ պիտի դանէք պտուղ։ Անոնք որոց դուք կը խօսիք չեն այնչափ ոգէտ եւ ոչ կիսով չափ ապականեալ որչափ բազումք Անգղիոյ եւ Ամերիկայի մեծ քաղաքաց մէջ որոց համար Մր. Մուտի եւ այլ աւետարանիչք այնչափ յաջողութեամբ կը գործեն։ Գործեցէք ուրեմն յուսով, եւ սակայն, միւս կողմանէ, մի յուսահատիք եթէ պտուղն ուշ հասունայ։

2. Բարոզչին աշխատութեան սկիզբն է միայն երբ մարդիկ դարձի կու գան։ Նոքա անցած են Յորդանանը, բայց դեռ պարտին յաղթել Քանանու բոլոր ազգերը։ Կամ, այլով օրինակաւ, նոքա գրած են տաճարին հիմանքարը, բայց հոյակապ չինուածը պարտի տակաւ բարձրանալ եւ չինութեան այս գործը պիտի տեւէ ցվախճան կենաց։ Երբ կը խոստանինք թէ մարդ մը նոր արարած է ի Յիսուս Քրիստոս, թէ ամենայն անկեղծութեամբ ընդունած է զՔրիստոս իբրեւ իւր Փրկիչը, եւ ուխտած է հնազանդել Քրիստոսի իբրեւ իւր Տէրոջ, իրաւամբ եւ պատշաճապէս կրնանք հրճուիլ, վասն զի այդ իրողութեան համար ուրախութիւն կ'ըլլայ ի մէջ հրեշտակաց յերկինս։ Եւ սակայն մարդն աշխարհիս մէջ է վարձութիւններով չուրջ պատեալ, եւ բոլորովին զուրկ է Քրիստոնէական վարձատրութենէ։ կ'ուրախանանք երբ մանուկ մը կը ծնանի մեր ընտանեաց մէջ, բայց չենք թողուր որ այն խնամէ զինք։ Սատ որ «Քրիստոսով տղայք» այնչափ չատ կը թողուին անխնամ։ Եռանդուն աւետարանիչ մը կը զարթուցանէ ժողովուրդը եւ կը թուի թէ Աստուած կը խօսի անոր բերնով, մինչ մարդիկ կը ժողովին լսել անոր քարոզութիւնը։ Բազումք կը դաւանին թէ յոյս ունին որ նորէն ծնած են եւ ժամանակ մը մեծ ուրախութիւն կ'ըլլայ. բայց աւետարանիչը կ'երթայ ուրիշ տեղ մը եւ չկայ ոք որ ժողովէ նորա աշխատութեան պտուղը։ Հաւիտեանական ժողովրդոց մէջ այս պատահած է, եւ անտարբերութիւնը եւ աշխարհասիրութիւնը որ կը չաչօրդէ այսպիսի ժամանակաւոր արթնութեան՝ չատ առաւել քան երբէք անյոյս վիճակի մէջ կը թողու այդպիսի ժողովուրդները։ Մի զգաք, պաշտօնեայ եղբարք, թէ քարոզ մը վատնուած է վասն դի չէք տեսներ թէ ոք դարձի եկած է անոյշ։ Արդէն դարձի եկողները մնուցանելու եւ զօրացնելու գործը կայ, որ ոչ նուազ կարեւոր է։ Բարոզեցէք անոնց ողջամիտ վարդապետութիւնը եւ զարթուցէք զանոնք եռանդեամբ գործել Տէրոջը համար։ Չկայ եկեղեցի մը որոյ անդամներն իբրեանց ուխտը պահող, միացեալ, եւ հոգեւոր եռանդեամբ լեցուն ըլլան, եւ այն չըլլայ աճող եկեղեցի։

3. Թէպէտ դարձն անմիջական է, ներքին փոփոխութիւն է։ Ուստի այդ փոփոխութիւնն իրապէս այլոց սրտին մէջ կատարուած ըլլալը կրնանք դիտել անոր պտուղներով։ Չենք ախորժիր կարդալ, որպէս յաճախ կը յիշուի, թէ «այսչափ անձինք դարձի եկան» որեւիցէ հովուի կամ քարոզչի աչխատանօք։ Ակզպիսի ասացուածի մը հետ պարտ է միշտ յաւելուլ «որպէս կը յուսանք,» կամ անոր նման խօսք մը, ի ճանաչումն այս իրողութեան թէ չենք կարող կարդալ զսիրտ։ Քարուտ հողի վրայ ցանուած սերմն յաճախ ունի ժամանակ մը այնչափ լաւ երեւոյթ որչափ այն որ կ'ինայ բարի հողի վրայ։

Ինչ որ մեզ կարող չենք դիտել, կարող չենք ըսել այլոց։ Ուստի պարտինք ղգոյշ ըլլալ երբ կ'ըսենք այլոց թէ անոնց մեղքերը թողուած են։ Կրնանք ըսել մեկուն, «եթէ իրապէս կը հաւատաս ի Քրիստոս, քու մեղքերդ ներուած են,» եւ կրնանք յոյժ վստահ ըլալ թէ նա կը հաւատայ, բայց չենք կարդար թէ առաքեալը խակ երբէք ըսին մարդու մը թէ նա իրապէս դարձի եկած էր։ Կը հաւատանք թէ կարելի է որ Քրիստոնեայ մը այս մասին աղաս ըլլայ ամէն տարակոյսէ, բայց նա պարտի ընդունիլ այդ վստահութիւնը բուն իւր սրտին եւ ոչ ի չբերանոց որեւիցէ ուսուցչի։ Յովհաննէս կ'ըսէ, «Մենք գիտենք որ մահէն կեանքի փոխուեցանք, ինչու որ եղբայրները կը սիրենք։» Վկայութիւնը սրտին մէջ է, ուր ոչ ոք կարող է զայն տեսնել։ Մարդ մը կրնայ վկայութիւն ունենալ այս մասին, բայց ոչ մարդկային վկայութիւն։ Պօղոս կ'ըսէ, «Նոյն ինքն Հոգին վկայութիւն կու տայ մեր հոգիին հետ թէ մենք Աստուծոյ որդիքն ենք։» Քաջալերենք զմարդիկ որ վնտռեն այս աստուածային վկայութիւնը, որ անհրաժեշտ է, քան թէ մերը որ բոլորովին անբաւական է։

«ՏԷՐԸ ԿԸ ՏԻՐԷ»

«Ո՞ւր երթամ ի՛ւր Հոգիէդ, և ի՛ւր երեսէդ
ո՞ւր փախչի՞։» սաղ. ճլթ։

Պիտեմ, յո՛յժ մեծ ես դուն, ո՛վ Տէր,
Անպարունակ եւ տիեզեր
Իբրեւ մի թերթ քո առաջի
Կը տարածուի բաց ու յայտնի։

Ի տիեզերս ամենայն ինչ,
Ծառ կամ լոյս պայծառ ու ջինջ
Քո տեսութեան են առարկայ,
Ոչ մին ծածկի ոչ միւսն խոյս տայ։

Աստղուզներ եւ մըտածմունք իմ,
Որքան դաղտ ալ իմ մէջ պահուին,
Արձաթաւարս իբրեւ արեւ
Կը պարզուին աչացդ առջեւ։

Ո՞ւր երթամ, Տէր, ո՞ւր ես փախչիմ,
Առանց քո ո՞ւր ես թափառիմ,
Քեզ կը տեսնեմ ուր երթամ ես,
Ամէն ուրկէ կը դանեմ քեզ։

Երբ արեգակն ծագէ պայծառ,
Նետէ չողեր յոյժ խանդավառ,
Թուի ինձ թէ լուսոյդ ի ծոց
Քո վերն վառաց տեսնեմ ղծիոց։

Երբ որ ծաղկունք գարնանային
Յարափրթիթ կը զարդարուին,
Քո սիրոյդ հուր վառէ զանձն իմ,
Քո հրաշալեօք յատուչ կրթիմ։

Երբ մութ ամպեր յերկինս դառան,
Թնդայ երկիր եւ ծովք դողան,
Թուի ինձ թէ լըսեմ քո ձայն
Որ Սիւնեայէն ոտյ ինձ պատգամ։

Երբ անձրեւոց կուռ կայլակներ
Թափին յերկիր նըսեմաստուեր,
Տալ ուժգ բոսոց, խոպան զերկիր
Ուռդեղով յոյժ անձանձիր,

Թուի ինձ թէ կենսատուր ցօղ
Բոյին չնորհաց երկնաշողշող
Ցերկնէից յերկիր միշտ կը կաթի
Առատօրէն եւ բարեօք լի։

Եւ ո՜հ, եթէ սըրտիս խոպան
Դաշտեր բացուին յօժարակամ
Քո երկնական ցօղոյդ առջեւ,
Կը հոսի այն իսրեւ անձրեւ։

Ցեղոյ ծագէ արեւ քոյին
Կեանս պարգեւել մեռեալ սրտին,
Եւ սերմանիք ճչմարտութեան
Ծըլին ծաղկին եւ պտուղ տան։

Շարժէ զսիրտ իմ, Տէր բարերար,
Տածել զգայմունս բարեացդ յարմար,
Թող հայիմ քոյդ լ՚ձեռս չնորհաց
Որ ծառայիցդ համար են բաց։

Թող չզատուիմ քեզմէ, ո՛վ Հայր,
Ոչ այժմ եւ ոչ յամըս յամայր։
Միշտ առ ոտս քո ծունըր զընեմ,
Խոնարհ ի պլուխ դքեզ պաշտեմ։

ՅԱՒՆ Ա. Մ. ԹԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԱՐՏԱԳՈՑ ԿԱՐԳԻ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

(Սքեթչ)

Անգղիացի գիտական ընկերութիւն մը կը հաւաքէ եղելութիւններ եւ պատմութիւններ որ կը վերաբերին առ աչօք տեսիլներու, եւ ըստ երեւութին զերբնական դիպուածոց։ Ցիշեալ ընկերութիւնը մօտերս հրատարակած է երկու ստուար հատորներ որ կը պարունակեն արդիւնքն իրենց հետազօտութեանց; եւ ահա այս հատորներուն մէկէն քաղուած է հետագայ դիպուածը.

*Ուրիշ օրինակ մը եւս է հետագայն զոր հաղորդած է 1882ին Հարիւրապետ Ճ. Ֆ. Բըսըլ Գոլթ, կարթչերի քաղաքէն։ Արձակուրդ ունենալով տունը կը գտնուէի, եւ կը քնակէի հօրս եւ մօրս քով ոչ հոս այլ ուրիշ հին տուն մը ի Միտ-Լոթիէն, չհնուած նախնի մը Սկովտիոյ Մարիամ Թագուհւոյն օրերը, եւ կը կոչուեր Ինվերէսք տուն։ Նըշանաւոր էր հետաքրքրաշարժ հին սենեակ մը երկայն եւ նեղ, ունենալով մէկ ծայրը պատուհան մը եւ միւս ծայրը դուռը։ Սենեկոյին պատուհանին ալ կողմն էր եւ կը նայէր դէպ ի դուռը։ Ունէի չատ սիրեցեալ եղբայր մը (երէց եղբայրս), Օլիվըր անուն, տեղակալ Վերորդ Սրքունի հրացանակրաց։ Իբր 19 տարեկան էր, եւ այդ ժամանակ Սեվաստոփոլ կը գտնուէր քանի մը ամիս ներէ հետէ։ Յանախ կը թղթակցէի անոր հետ, եւ անգամ մը երբ կը գրէր վերադառնալ սրտով վատառողջ ըլլալուն պատճառաւ, ըսի պատասխանիս մէջ թէ պէտք էր որ քաջ եւ զուարթ ըլլար, բայց եթէ բան մը պատահէր իրեն, պէտք էր դիտցունել ինձ երեւնալով սենեկիս մէջ, ուր չատ անգամ իրրեւ տղայք գիշերը նստած եւ հակառակ ծնողաց կամքին ծուխ քաշած էինք եւ խօսակցած։ Այս նամակը, ինչպէս իմացայ յետոյ, ընդունելէ մինչ հաղորդ կ՚առնուր քահանայէ մը որ պատմած է ինձ այս բանը։ Զայս ընդունելէ եռքը գնաց ճակատամարտի, եւ այլ եւս չդարձաւ եռ, վասն զի քանի մը ժամ եռքը սկսաւ Ըէտանի յարձակումը։ Իւր խումբին հրամանատարն իշնալով ճակատամարտին մէջ, ինքն անցաւ անոր տեղը, եւ իւր մարդիկը քաջութեամբ յառաջ կը մատուցանէր։ Այն ինչ տարած էր զնոսա ամրոցէն ներս, Թէպէտ արդէն ընդունած էր վէրքեր մարմնոյն քանի մը տեղերուն վրայ, ահա զնդակ մը զարկաւ գնա ալ քունքէն (քոլէֆ Ըուլ), եւ նա ինկաւ միւս անկեղց դէպին մէջ, ուր դանուեցաւ ծունր կրկնած դիրքով ուրիշ մեռեալ մարմնոց յետոյ ըլլալով, երեսուն եւ վեց ժամ եռքը։ Անոր մահը կամ մանաւանդ անկումը տեղի ունեցաւ, Թէպէտ Թերեւս չմեռաւ իսկոյն, Սեպտեմբեր 8ին, յամին 1855։ Այդ դիշեր ես արթնցայ յանկարծ, եւ իբր Թէ տեսայ եղբայրս ծունր կրկնած անկողնոյս քով երեսը սենեկիս պատուհանին կողմը, չրջապատեալ վոսկորի լուսով ցոլացեալ միտով։ Զանազի խօսել անոր հետ բայց կարող չեղայ։ Թաղեցի գլուխս անկողնոյս վերմակներուն ներքեւ, ոչ Թէ վախնալուս համար, զի քնաւ չվախցայ (վասն զի մեզ ամէնքս կրթուած էինք չհաւատալ ոգիներու եւ կամ առ աչօք տեսիլներու), բայց պարզապէս՝ որպէս զի միտքս ամփոփէի, վասն զի ես ոչ կը խորհէի այդ ժամանակները անոր վրայ եւ ոչ երազ տեսած էի, եւ արդարեւ մոռցած էի բոլոր այն բաները զորս գրած էի տատնեւհինգ օր առաջ։ Վճռեցի Թէ երեւակայութիւն էր այն, եւ Թէ լուսնի լուսոյն սուուերն էր եւ կամ նման բան մը որ կ՚երեւէր աչքիս։ Բայց երբ դարձեալ նայեցայ վեր, դարձեալ հոն էր նա, կը նայէր ինձ սիրուն նայուածքով, աջաչաւորի ձեւով եւ վչտագին։ Դարձեալ ջանացի խօսել, բայց հասկցայ որ լեզուս կապուած էր։ Զայն մը անգամ կարող չեղայ հանել։ Անկողնէս ցատկեցի դուրս, նայեցայ պատուհանին մէջ, եւ տեսայ որ չկար լուսինն, այլ չատ մութ էր եւ կ՚անձրեւէր սաստիկ զոր կ՚իմանայի պատուհանի ապակիներուն զարնուող կաթիլներուն ձայնէն։ Դարձայ եւ տակաւին կը տեսնէի լանդ Օլիվըրը։ Փակեցի աչուըներս, ճեմեցի սենեկիս մէջ եւ հասայ անոր դրան։ Մինչ կը դարձուցէի վիակաղակը դեռ սենեկէն դուրս չելած, անգամ մը եւս նայեցայ եռ։ Երեւոյթը կամաց մը դարձուց իւր գլուխը եւ նորէն նայեցաւ վրաս անձկանօք եւ խանդավառ, եւ տեսայ, առաջին անգամ լինելով, վէրք մը անոր աջ քունքին վրայ որմէ կը հոսեր կարմիր արիւնը։ Երեսն ամաչած էր մեղրամոմի դեղին գոյն, սակայն կ՚երեւէր Թափանցիկ, նոյնպէս եւ կարմիր նշանը։ Բայց գրեթէ անկարելի է նկարագրել նորա երեւոյթը։ Միայն զայս գիտեմ որ բըռնաւ պիտի չմոռնամ զայն։ Դուրս ելայ սենեկէս եւ գացի քարեկամի մը սենեակ եւ գիշերուան մնացած մասն անցուցի քաղմոցին վրայ պառկած։ Պատմեցի պատճառն անոր։ Պատմեցի նաեւ բոլոր անոնց որ տան մէջ կը գտնուէին. բայց երբ պատմեցի հօրս, ըսաւ ինձ որ այլ եւս չխօսիմ այսպիսի անհեթեթ բաներ, եւ մանաւանդ մօրս չհմայնտնեմ։ Յաջորդ երկուշաբթի օրը հայրս ընդունեց Թուղթ մը Սըր Ալեքսանդր Միլնէ, յորում գրուած էր Թէ Ըէտանի վրայ յարձակումէ եղած է բայց մանրամասն պարագաները չէր պատմեր։ Ըսի քարեկամիս որ հաճէր իմացունել ինձ Թէ տեսած էր եղբօրս անունը մեռածներուն եւ վիրաւորեալներուն մէջ։ Անկէ իբր տասնեւհինգ օր եռքը եկաւ նեղջանոս իւր մօր տունը, Լոնտնպուրկ, եմով Բրէսընթի փողոցը, չատ լուրջ դէմքով։ «Կ՚արձակեմ եկար տալ ցաւալի լուրը զոր կ՚ակնկալեմ,» ըսի; «Այո,» պատասխանեց։ Վաչտին գնդապետը եւ պաշտօնակալներէն մին կամ երկուքը հաստատեցին եղելութիւնը Թէ եռբեւոյթը ճիշդ համաձայն էր նկարագրածիս, եւ մահացու վէրքը ճիշդ հոն էր ուր տեսած էի։ Բայց ոչ ոք կարող էր ըսել Թէ նա իրապէս մեռաւ այն վայրկենին։ Եթէ այսպէս է, մահուանէն քանի մը ժամ եռքը երեւցած էր ինձ, վասն զի տեսայ գնա կէս գիշերէն երկու ժամ եռ քանի մը վայրկեան եռքը։ Սմիտներ եռքը ինձ եռ գարձաւ յինվէրէսք փոքրիկ ազօթագիրք մը եւ նամակը զոր գրած էի եղբօրս, եւ որ մահուան ժամանակ անոր հագած վերարկուին ներսի գրպանէն եղաւ։ Հիմա իմ քովս են անոնք։ Լընդըն Կազէթ Էքսթրաորտինըէյի 1855, Սեպտեմբեր 22 թըուականաւ սոյն նիւթին վրայ գրածը կը ցուցնէ Թէ Ըէտանի յարձակումը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 8ին կէս օրէն քիչ եռքը, եւ տեւած է առաւել քան մէկ ու կէս ժամ։

Ըսելի պատմածէն կ՚իմանանք Թէ մեռեալք, մահամերձք, եւ վիրաւորեալք ամենքին տեղ մը կը պահէին դէզ մը կազմած, եւ կ՚երեւի Թէ վիրաւորեալները կը հետաքօտուէին տակաւին մինչեւ հետեւեալ առաւօտը Սեպտեմբեր 9ին։ Տեղակալ Օլիվըր Գոլթի մահուան ճիշդ ժամանակը անստոյգ է։ Ուրիշ նամակի մը մէջ Հարիւրապետ Գոլթ կ՚ըսէ, «Հայրս ընդունեց Ծովապետ Մրինի պատգամաւորութիւնը ճիշդ այն տունն որ մենք ճամբայ կ՚ելլէինք մեծ խռովքով կատաղատած, այցելել ասերականներ քանի մը մղոն հեռուն։ Նա կը քշէր կառքը եւ ես նստած էի անոր քով, եւ ըսաւ, «Ինձ աղէկ ըսուեցաւ որ չպատմիմ որեւիցէ բան մը մօրդ՝ քու եղբօրդ Օլիվըրի վրայ տեսածներէդ։ Կը յուսամ Թէ պիտի արդելես որեւիցէ մարդու որ կը լսէ քենէ, պատմել, վասն զի Թերեւս կրկնապատիկ վիշտ պիտի պատճառէ մօրդ։»

ՁԻՆԱՑ ԿՐՕՆԸՆԵՐԸ

Գիտցուած է Թէ կրօնական երեք մեծ դրութիւնք կան Զինաստանի մէջ. Կոնֆուսկիական, Պուտտայական, եւ Թաոյական։ Ասոնց առաջինը, Կոնֆուսկիականը, կը սորվեցունէ պաշտել երկինքը, այսինքն տեսանելի երկինքը, վերին եթերը, իբրեւ աղբիւր լուսոյ, ջերմութեան եւ խոնաւութեան, նաեւ պաշտել նախնիքը եւ գԿոնֆուսկիոս։

Բայց երկինքը եւ նախնիքը պաշտել կարյառաջ քան զաւետս Կոնֆուսկիոսի որ ոչ Թէ զառաջինն ինք սորվեցուց կամ հնարեց զայն, այլ որդեգրեց իւր նախորդներէն։ Արդարեւ զնախնիս պաշտել ընդհանուր է ի Զինաստան, ի գործ կը դնեն զայն ինչպէս Կոնֆուսկիոսկ հետեւողք՝ նաեւ Պուտտայականք եւ Թաոյականք։ Դրագէտ կամ ուսումնական դասէ եղողներէ եւ բոլոր պաշտօնական անձերէ կը պահանջուի լինել Կոնֆուսկիական։

Կոնֆուսկիական դրութիւնը բնաւ Թոյլ չտար ներկայ դտնուիլ կրօնական արարողութեան կամ պաշտաման ոչ կանանց եւ ոչ տղայոց, ասոնք բնաւ չեն երկրպագեր կամ մտներ տաճարաց մէջ։ Այս պատնդէն կեդրոնական մեծ չենքն է չքեղ «Տաճարն Երկնից» Բեքինի մէջ, յորում Զինաստանի Կայսրն միայն է քաւրմ իբրեւ «Երկնից Որդի։» Շատ ծանր պատիժ կը սպասէր որեւիցէ մարդու որ մտցունէր իւր հետ աղջիկ մանուկ մը

նուիրական այն չէնքը չրջապատող պարտէզը։

Թռչնակնք որ են սակաւաթիւ, ունին չատ չաստուածներ, նման հին Յունաց եւ Հռոմայեցւոց։ Կը պաշտեն հողմոյ, անձրեւոյ, որոտման, փայլակի, կրակի չաստուածները, գետերու, աղբիւրներու, լիճերու, եւ ջրոյ ճամբաներու, ըլրոց եւ լերանց չաստուածները։ Ա.յս չաստուածք կը ներկայացուին անոնց տաճարաց մէջ ո՛չ կուռքերով այլ «տախտակ»ներով, որ են երկու, երեք ոտք երկայն փայտերու չերտեր նոյնչափ մատնաչափ լայն, որոց երեսին վրայ կան գիրեր նման հետագային. «Նուիրեալ Փայլակի Աստուծոյն հոգւոյն եւ անյաղթելի վեհափառութեան։»

Պուտտայականութիւնն է Չինաց ժողովըրդային կամ հանրութեան կրօնը։ Զայն կը գաւանին արանց մեծագոյն մասը, նաեւ բոլոր կանայք, եւ աղայք։ Թռչնակնք չատ անգամ կը կոչեն զայն հեղնօրէն՝ օտար կրօնք։ Եւ ճշմարիտ է այս, վասն զի Պուտտայականութիւնը մտաւ Չինաստան Հնդկաստանէ, ակէ իբր հազար լինի հարիւր տարի առաջ։

Աւանդութիւն մը կայ Չինաց մէջ թէ Քրիստոսի ծննդեան ժամանակները կայսրը տեսաւ զարմանալի երազ մը որ չատ անգամ կրկնուեր էր, որուն մէջ հոգի մը ըսեր էր անոր թէ Արեւմուտքը քիչ հեռը յերեւան պիտի գայ նոր եւ ճշմարիտ կրօնքի մը հիմնադիրը, եւ թէ այս նոր կրօնքը պիտի նաեւ մացուներ եւ յաղթահարէ համայն աշխարհը։ Հոգին ստիպեր էր ձնա ղրկել իւր խնամատուները վնտռել այս նոր հաւատքին հիմնադիրը եւ մացուներ անոր կրօնքը նորա պետութեան մէջ։ Կայսրը մեծապէս չարժեցաւ այս երազին եւ անոր պատճառաւ ղրկեց պատգամաւորութիւն մը պետութեան բարձրաստիճան պաշտօնակալներէն հետազօտել նոր կրօնքը։ Գայլին անունք Հնդկաստան, հոն գտան Պուտտայականութիւնը եւ ետ քերին զայն իրենց հետ Չինաստան։

Կրօնի եւ պաշտաման ուրիշ հաստատութիւններ եւս կը գտնուին Չինաստան։ Բայց Չինաց ժողովրդեան մեծագոյն մասը կը բաժնուի կրօնական նախապաշտամտեալ երեք դրութեանց։ Պէտք չէ հնթադրել թէ անոնց մէջ գտնուած բաժանումնը այնպէս պարզ եւ որոշ սահմանուած են ինչպէս Բողոքական եկեղեցեաց բաժանումնը։ Մարդ մը առ հասարակ կրնայ երթալ երկրպագութիւն ընելու բոլոր այս երեք դրութեանց տաճարներուն մէջ։ Սա սկզբան վրայ կը վարի նա թէ անոնցմէ եւ ոչ մին միասէ անոր որեւիցէ կերպով, եւ վստահութիւն չունի թէ անոնցմէ ո՛րը գայլս աւելի բարիք պիտի ընէ իրեն։

Չինացւոց ամէն դասուց մեռելոյ յուղարկաւորութեան ծէսերուն մէջ այս ինչ մասերը կը կատարեն Պուտտայական քուրմերը, այս ինչ մասերը՝ Թռչնական քուրմերը, մինչ Կոնփուկիոսի հետեւողաց չատուկ արարողութիւնք բնաւ գանց չեն առնուիր։

Նոյն ինքն կայսրը որ Կոնփուկիականաց բարձրագոյն եւ մի միայն քուրմն է, կ'այցելէ Պուտտայական եւ Թռչնական տաճարներըը, եւ կը հոգայ անոնց տաճարներէն եւ քուրմերէն մեծ մաս մը։ Բայց կայսեր համար սահման մը քաչուած է։ Նա կ'երկրպագէ Կոնփուկիական տաճարաց մէջ, եւ միայն կը պաշտպանէ Պուտտայականութեան եւ Թռչնականութեան չաստուածները։ Ա.յնինքն կը ծնրադրէ եւ կը զարնէ իւր գլուխը գետին Կոնփուկիոսի տախտակին առջեւ, բայց բնաւ չծնրադրեր Պուտտայականաց արձանի կամ Թռչնականաց սեղանոյ առջեւ։

Չինացւոց երկրպագութեան հասարակ ձեւն է չատ պարզ, եւ կը տեւէ նուազ քան վայրկեան մը։ Չինացին տաճարը կը մտնէ, կը դնէ քուրմէն մէկ երկու դահեկանի քանի մը հատուէտ նիւթի կտորներ զոր կը վառէ քուրմը անոր կողմանէ արբազան բոցին մէջ։ Ա.ետնք կը արուէին երկրպագուին որ կը դնէ զայնս վառ ծայրը վեր դիրքով պղինձ լանկամանի մէջ կուռքին առջեւ։ Ցետոյ երկրպագողը կ'ինդայ արձանին առջեւ փռուած դրդին կամ Թաղիքին վրայ, եւ իւր գլուխը երեք անգամ կը զարնէ գետին, մինչ նոյն ժամանակ քուրմը կը զարնէ անագին Թմբուկ մը կամ զանգակ որպէս զի զրաւէ Պուտտայի ուշադրութիւնը։ Երբ այս կ'աւարտի, երկրպագուն կ'ելլէ կ'երթայ իւր գործին։ Ա.յս է երկրպագութեան անայլայլակ եղանակը Չինաստանի բոլոր տաճարաց մէջ։ Երկրպագութիւնն է կարճատեւ, պարզ եւ քիչ ծախքով, եւ չէ արգելք ոչ գործի եւ ոչ զբօսանաց։

Պուտտայական եւ Թռչնական կրօնքի քուրմերուն արգելուած է ամուսնանալ, եւ իրրեւ դաս մը են ծոյլ, տգէտ եւ մոլի։ Հաւանականապէս անոնց մէկ տասներորդը չեն գիտեր ոչ կարդալ եւ ոչ գրել։

Չինաստան կայ մանաւանդ եղանակ մը մարգակառութեան։ Քուրմ մը կը կանգնի անտուկի ձեւով չինուած փոքր ամանի մը մէջ որ զրուած է սեղանի մը դիմացը, եւ որուն տախտակներուն մէջ մտծուած են սրածայր գամեր, այնպէս որ մէջը գտնուող քուրմը չկրնար չարժել իւր անդամներէն եւ ոչ մին առանց վիրաւորուելու գամերուն ծայրերուն դպչելով, բայ ի աջ բազուկէն։ Իւր աջ ձեռամբ կը զարնէ զանգակ մը որպէս զի ուշադրութիւն հրաւիրէ իւր թչուառ վիճակին։ Բարեբար անձինք առատ առակ կու տան գամ մը հանելու արտօնութիւնը վայելելու համար։ Բարձրադոյն դին ունեցող գամերն են անոնք որ մարմնոյն կենսական մասերուն դէմ ցցուած են։ Կ'ենթադրուի թէ քուրմը կանգնած է իւր խչտուոյն մէջ ցերեկ եւ դիշեր, մինչեւ որ բոլոր գամերը գնուին եւ հանուին, բայց ոչ ոք կը հաւատայ թէ նա իրօք կը կենայ այնպէս, այն դիրքով։

Հետադայ դիպուածը կը ցուցնէ թէ ո՛րչափ դժուարութիւն կը կրեն եւ կը չարչարուին իրենց անձերը այս հեթանոսներէն ոմանք կատարելու համար կրօնական ուխտ մը։ Յամին 1871 յոգեւածադիրս կը գտնուէր Փէքինի հարաւային արեւմտեան մասին մէջ ճամբուն վրայ թէյավաճառի մը խանութը անտանելի տաք եւ փոչետ օր մը կէս օրէ ետքը, եւ տեսաւ որ կը մօտենային մարդ մը եւ կին մը։ Մարդը նախ սաստիկ լարելով սրունքը կ'առնուր երկայն քայլ մը, այնուհետեւ իւր միւս ոտքը կը վերցուներ եւ կը բերէր անոր քով եւ պառկելով կը չափէր իւր ամբողջ երկայնութեամբ՝ ճամբան։

Իւր գլուխը երեք անգամ գետինը զարնելէն ետքը կ'ելլէր եւ կ'առնուր ուրիշ քայլ մի եւս, եւ յետոյ դարձեալ կ'ինդար գետին։ Ցիչեալ կինն էր անոր ամուսինը, եւ կը սպասաւորէր անոր։ Իրեն ուղղեալ հարցմանց պատասխանած ժամանակն ըսաւ թէ ըրած էր ուխտ մը որ եթէ Պուտտա առողջութիւն տար անոր որդւոյն որ անոյս հիւանդ էր, պիտի ընէր ուխտադնացութիւն մը Ուու-Թայ-չան, եւ անկէ վերատին պիտի դառնար տուն, բոլոր ճամբան մեծ քայլ մը առնլով եւ գետին ինդալով գլուխով։

Օրը կարելի չէր անոր ճամբորդել աւելի քան երեք մղոն։ Իւր կրկնակի ուղեւորութեան երկու հազար մղոնին իրը վեց հարիւրը միայն տախտակին ճամբորդած էր, եւ երկու տարի եւս ունէր կատարելու համար իւր ուխտը։ Ըստ որում էր եօթանասուն եւ ութ տարեկան, եւ զրեթէ մաշած, զիւրին էր տեսնել որ կարող պիտի չըլլար տպրել կատարել իւր ուխտը։ Հաւկթի մեծութեամբ անդադար ուռ մը ցցուած էր ճակտին վրայ իւր գլուխը փոչուոտ ճամբուն չաճախ զարնելուն պատճառաւ։ Եւ սակայն այս մարդը առատ եւ զայրացաւ երբ ըսուեցաւ թէ պարտէր թողուլ իւր անօգուտ սովսրութիւնը, եւ անհետ եղաւ մեր աչքերնէրէն չափելով ճամբան իւր անդօր մարմնով։

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԵԼԱՆ ԲԱՆԵՐԸ

Ջանց մի ըներ տունդ կամ անոր չուրջը խանաւութենէ ազատ ընել։ Ընտանիքի մը առողջութեան առաջին պայմանն է չոր եւ մաքուր օդ։ Հորերը պէտք է ըլլան չոր, մառանը՝ չոր, եւ ականները որոց մէջէն կը վազեն ազտեղի ջուր եւն., մի թողուր որ պարունակեն ազտեղի կազեր, այն տեղն առողջութեան համար պատերազմին կէսը վատրկուած կ'ըլլայ։

Մի թողուր որ հորերդ կամ ազբիւրներդ ազտեղութիւն պարունակեն։ Մաքուր խմելու ջուր անհրաժեշտ է առողջութեան թէ՛ տան համար եւ թէ՛ ուրիշ տեղոյ։

Մի արգիլեր արեւը ծագիլէ քու տունդ կամ անկողնոյ սենեկիդ մէջ։ Արեւուն լոյսը անհրաժեշտ կարեւոր է օդին, զոր կը չնչենք, լաւ յաւակութիւն ունենալուն եւ մեր մարմնաւոր առողջութեան համար։

Մի մտներ անկողին նոյն գանէլայով զոր ցերեկը հագած ես։

Մի հագներ բարակ գուրպայ կամ բարակ ներքնատով (նեյլոն) ոտից տաքն ցուրտ եւ խոնաւ օդոյ ժամանակ։

Պաղ մի առնուր։ Պաղ առնուլը չատ մը աւելի դիւրաւ կրնայ արգելուիլ քան որչափ կը կարծուի առ հասարակ։ Փիլիպական լաւ վիճակի մէջ գտնուող անձ մը ենթակայ չէ պաղ առնլու, եւ գոհ չերթար պաղ առնլէ յառաջ եկող ախտերու բայց եթէ անհոգ գտնուելով։ Ոտքերդ տաք եւ չոր պահէ, եւ զլուխդ՝ զով, փորոտիքդ եւ կուրծքդ լաւ պաչտպանէ, դուրս մի ելլեր առնէն պարապ ատամոքով, զգուչացիր որ արագ չպաղեցուես զքեզ երբ տաքցած ես, զգուչացիր հովի հոսանքի մէջ գտնուելէ, գիտնալա հագիր. եւ եթէ այլ եւ այլ պարագայից մէջ խելք բանեցուներս, պաղ քիչ անգամ պիտի առնուս։ Եթէ պաղը պատժոյ արժանի յանցանք համարուէր, չուտով պիտի գանէինք ճամբան արգելել զայն։

Մի մոռնար դու զքեզ մաքուր պահել, լուացուէ ամբողջ մարմնովդ չափաւոր կերպով եւ քու ընդհանուր առողջութեանդ պահանջման համեմատ։ Ամէն օր պաղ ջրով լուացուիլ աղէկ է քաչառողջ անձանց, բայց մեծ վնաս կրնայ տալ չատ առողջ չեղողներու, եւ պէտք է թողուլ զայն եթէ աղէկ արդիւնք չառաջ չգար անկէ, եւ փոխանակ անոր գործածել գաղջ ջուր։ Այս բաներուն մէջ ամէն մարդ պարտի դատել իրեն համար։ Ինչ որ օգուտ կ'ընէ մարդու մը, չատ անգամ վնաս կու տայ ուրիշ մարդու։

Շատ վատահութիւն մի դներ գեղօրէից բուժիչ ընութեան վրայ։ Միթքդ պահէ որ աչխարհիս լաւագոյն բժիշկներն են Տոգ. Բարի-ունակութիւնը, Տոգ. Ուտեստը, եւ Տոգ. Մարմնամարզը։

ԱՅԼԵՒԱՅԼԲ

ԴԵՂԵՑԻԿ։ Երբ Զուիցերիոյ լերանց բացա-կան ապխտակ կաթարները կը փողփողին մայրը մտնող արեգական լուսովը, երբ գաշտք եւ հովիտք ծիրանեգոյն լոյսի եւ խաղաղ կը սպասեն գիշերուան գալստեան, հովիւը որ կը լնակի բարձր քան զամենայն ոք, կ'սա-նու եղջերափողը եւ կ'աղաղակէ յստակ եւ բարձր ի ձայն, «Փառք Տեառն Աստուծոյ։» Այն ինչ մերձակայ հովիւք կը լսեն զայս, կը կրկնեն փառաբանութեան այս խօսքերը ի-րենց եղջերափողներով եւ այն աղաղակը արձագանգ կու տայ լեռնէ լեռ։ Այնուհետեւ ամենայն ինչ է հանդարտ եւ լոյն, եւ հովիւք ի ծունր կ'իջնեն աղօթել։ Եւ ահա կու գայ խաւարը։ «Գիշեր բարի,» գարձեալ կը գոչէ բարձանց վրայ գտնուող հովիւը, եւ «Գիշեր բարի,» արձագանգ կու գայ բոլոր լեռներէն։ «Գիշեր բարի։» «Գիշեր բարի։»

ԼԱՑ ՇՈԳԻՈՑ ՄԻՋՈՑԱՒ։ Եզական դաղանիք մը յերեւան եկած է մօտերս Միլանու մէջ։ Այս քաղաքին թաղերէն միոյն մէջ կը գտնուէր Սրբոյն Մադդաղենացւոյ արձանը որ անյի-շատակ ժամանակներէ հետէ հրաշալի կեր-պով կը հեղուր արտասուք անհատտիպ եւ հերետիկոսաց վրայ։ Իտալիոյ յեղափոխու-թեան յաջողմանէն եաքը առատ կը թափէր արտասուքը։ Հարկ եղաւ որ այս մեծարոյ յիշատակը նորոգուէր, եւ պէտք էր իւր տե-ղէն վերցունել դայն։ Եւ ի՜նչ եղաւ գործա-ւորաց զարմանքը՝ գտնելով որ այն կը պա-րունակէր իւր մէջ Ջրոյ փոքրիկ ընդունա-րան մը որ կը տաքնար անոր պատուանդանին մէջ ծածկուած հնոցի մը միջոցաւ։ Ջուրը չո-գիանալով՝ կ'ելլէր չոգին արձանին գլխուն մէջ, եւ հոն խտանալով եւ Ջուրի փոխուելով կ'իջ-նէր աչաց երկու փոքր խողովակաց մէջ, ուսոր դուրս գալով կաթիլ կաթիլ կ'իյնար արձա-նին այտերուն վրայ։

ԵՐԿԱՑՆԱԳՈՑՆ ՓԱՊՈՒԼԻՆ։ Աչխարհին երկայ-նագոյն փայտուղին մօտերս աւարտեցաւ աւելի քան մի դարու աչխատութենէ եաքը։ Ձէ այս երկաթուղւոյ փայտուղի, բայց հորի-զոնական ուղղութեամբ չինուած մուտք կամ ճամբայ Շէյնիցի հանքին ի Հունկարիա։ Սկսուեցաւ 1782ին, նպատակն ըլլալով Շէմ-նէցի հանքերէն Ջուրը տանել Կրան Հովտին տարբին կողմը։ Երկայնութիւնն է 10.27 մը-դոն, ըլլալով իւր մէկ մղոն աւելի երկայն քան Սբ. Գոթհարտինը, որոյ երկայնութիւնն է երկուք ու կէս մղոն աւելի քան Մոնթ Սէ-նիսինը։ Բարձրութիւնն է 9 ոտք 10 մատ-նաչափ, եւ լայնքը՝ 3 ոտք 3 մատնաչափ։ Անոր չինուելուն համար ծախսուած է դրեթէ 3,000,000 տոլար, բայց այժմ տարին 75,000 տոլարի ծախքէ ազատ կը կացուցանէ զոր հարկ էր Ջուրը պարպելու համար ջրհաններ-րով։ Ի սկզբան պայման դրուեցաւ որ ա-ւարտէր այն երեսուն տարիէն եւ ծախքն ըլլար եարասն՝ 30 տոլար. եւ տասնումեկ տարի գործը կը կատարուէր այդ գնով։ Բայց մնացեալ մասին ծախքն եղաւ եարասն 110 տոլարի։

ԵՐԿԱՑՆԱԳՈՑՆ ԳԵՏՆԵՐԸ։ Տոք. Ցոն Քլոտէն մօտերս հրատարակեց ցանկ մը 374 գետե-րու, հանդերձ անոնց երկայնութիւններուն, եւ ուրիշ ծանօթութեամբք, յորս Նեղոսը կը դնէ լինել ամենէն երկայն գետը, 6,470 հա-զարամեթր երկայնութեամբ, այնուհետեւ իւր անոր ետևկրորդը՝ Միսուրի–Միսիսիպի, 3,882 հազարամեթր երկայնութեամբ։ Ջօր. Ցոն Քլոյդ վերահին կը քննէ այս չափերը եւ ա-ւելի ճիշդ հաչիւներով կ'եղրակացունէ թէ Միսուրի–Միսիսիպի երկայնադոյն գետն է աչխարհիս, ըլլալով 6,730 հազարամեթր եր-կայն, եւ այնուհետեւ կը դնէ Նեղոսը 6,470 հազարամեթր երկայն, ինչպէս է Ցոն Քլո-ատէնի ցանկին մէջ։ Միւս գետերը ըստ հաչ-ուոց Ցոն Գլոտէնի եւ Քլոյդի, են նոյն չա-փով, Թա Քիանկ՝ 5,083 քիլոմեթր, Ամազոն՝ 4,929, Եէնիսէյ-Սէլէնկա՝ 4,750, Սմոլբ՝ 4,700, Դոնկոյ 4,640 եւ Մաքէնզի՝ 4,615։

ՈՐՋԱՓ ԱՒԵԼԻ ՄԵՏՔ՝ ԱՅՆՋԱՓ ԱՒԵԼԻ ԽԵԼԱԳԱ-ԲՈՒԹԻՒՆ։ Երբէք զարմանալի չէ մէկ լեզա-գարութիւնը Թուի ամէլ այն ցեղոյ կամ գա-սուց մէջ որոյ միտք կը զրգռուի գաստիա-րակուելով։ Մինչ իւրաքանչիւր ժողովրդեան մէջ կայ ուղեղի այս ինչ համեմատութիւն մը որ եթէ գործողութեան դրուի, կ'սւրի։ Այս համեմատութիւնը անտարակոյս կը նուա-ղի ինչ չափով որ ժողովրդեան մտաւորական վիճակը կը բարձրանայ, եւ քանի մը սերունդ անցնելէն եաքը, մտաւոր մշակութեան որ-դիւնքը թերեւս պիտի ըլլայ լաւագոյն սե-րունդի մը յառաջ գալը, ընդհանուր տեսու-թեամբ նայելով ժողովրդեան վրայ, բայց դաստիարակութեան ընթացիկ սկզբնաւորու-թեան ժամանակը, եւ առաջին անգամ մշակ-ուած սերնդեան մէջ անմիջական արդիւնքը պիտի ըլլայ բաւական չատ թուով խելագա-րութիւնք։ Այս ընդհանուր սկզբունքը կը պատկանի բոլոր մարդկային ցեղոց, ժողո-վրդոց եւ դասուց, եւ կը բացատրուի այ-սու թէ ինչու համար երբ առաջին անգամ կը ձեռնարկուի սեւամորթներու միտքը բարձ-րացունել դաստիարակութեամբ, յայտնապէս Մերձաւոր Արեւելքի անունդ մէջ խելագարութեան աճումն։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՔ Ի ՉԻՆԱՍՏԱՆ։ Պելճիոյ քաջածա-նօթ օրագրի մը նայելով զօրաւոր ընկերու-թիւն մը կազմուած է Պելճիացի եւ Անգղի-ացի դրամատէրներէ չինել ի Չինաստան 1,300 մղոն երկաթուղի։ Չինական կառա-վարութեան եղած առաջարկութիւնը ձե-ռամբ Փեքինի Պելճիական դեսպանին, որ պիտի ընդունուի անտարակոյս, է դնել ե-րեսունհինգերկու միլիոն Անգղ. ոսկւոյ գումար մը կառավարութեան ձեռքը, որ պիտի վը-ճարուի մասը տարուան մէջ մասն առ մասն։ Երկու գիծեր, որոց նիւթերը պիտի ըլլան միայն Պելճիոյ կամ Անգղիոյ ձեռագործք, պիտի չինուին, մին Նանքինէ, Թիէն Ձինի վրայէ, եւ մեծ ջրանցին քովէն դէպ ի Փե-քին, 800 մղոն երկայնութեամբ, եւ միւսը՝ Քանթոնէ դէպ ի Հանոյ, 700 մղոն երկայ-նութեամբ։

ՀԱՆԴԻՍ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Սոյն վարժարան, ինչպէս անցեալ տարի-ներ, այս տարեշրջանը եւս փակեց քննու-թեամբք եւ հանդիսիւք, եւ իւր նպատակ արդեամբ պակաց ընծայելով ազգին ուսումնա-ւարտ պատանիներ եւ երիտասարդներ։

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր (Յունիս 23–25) քննութիւններն աւար-տելէ վերջ, Ուրբաթ երեկոյ երեչ կարգին հանդէսը տեղի ունեցաւ, յորում սոյն կար-գէն ինն աչակերտք ճառեր խօսեցան այլ եւ այլ նիւթոց վրայ։

Յաջորդ երկուշաբթի առաւօտ (ի ժամ 1½ ըստ Թրք.) սկսաւ ընթացաւարտ կարգին հանդէսն։ Մինչ վարժարանի դանգակը հրա-ւէր կը կարդար հանդիսին ներկայ լինելու վաճառքղաց, Օսմանեան մահիկը կը ծա-ծաներ վէտ վէտ չէնքին դագաթն, աղջուն-նելով բազմաթիւ հանդիսականները որ չորս կողմերէն կը դիմէին հանդիսավայրն։ Երկու սեռէն հոծ բազմութիւն մը խռնուեցաւ դըպ-րոցին ընդարձակ սրահն, որ, ծաղկօք եւ դա-լարեղինօք գեղազարդեալ, պատրաստ էր հիւրընկալել ամբոխն։ Բեմին ձախ կողմը կը բազմէին դաստատուք, որոց կից մանաւոր տեղ արուած էր անցեալ տարուան ընթաց-աւարտներէն խմբակի մը, որ եկած էր յայտ-նել իւր խնդակցութիւն եւ երախտագիտու-թիւն տո վարժարանին։

Ուսումնասիրաբար նչանաբան ընտրած էին Սոկրատի խորհրդատ «Ծանիր զքեզ», որ սրահին մուտքին ճակատը գալարեղինաց մէջ-ջէն կը չողար մահիկաձեւ։ Ուսումնասիրաբք են Յովհաննէս Լուիֆեան, Սրամ Մելիքեան, Յակոբ Անդրէասեան, Յովհաննէս Սարրաֆ-եան, Գրիգոր Թաչիկեան, Խաչատուր Պեր-պերեան, Մատթէոս Հովիւեան, Յովսէփ Ձե-լալեան, Յովհաննէս Ստեփանեան, Յովհան-նէս Ալիքսանեան, Յովհաննէս Բէհիսեան, Գառնիկ Նորատունկեան, որք ինչ ինչ նիւ-թոց վրայ ճառախօսեցան Հայերէն, Թուր-քերէն եւ Անգղիերէն լեզուներով։ Աւսորժելի էր տեսնել ուսանողներէ բազկացեալ նուա-զածուաց խումբն, որ մերթ ընդ մերթ կ'ընդ-միջէր քանախօսութիւններն իւր քաղցրալուր երաժչտութեամբ։

Սւելորդ չէ ըսել թէ հանդէսն գովելի հան-դամանք մ' ունէր իւր կանոնաւորութեան եւ չքեղութեան մասին։ Պատ. Բիրս գորովալից ուղերձով մատոյց ընթացաւարտից վկայա-կանները։

Մանաւանդ յիչատակութեան եւ գովեստի արժանի են կարգ մը ուսանողներ, որք, ժը-րաջանութեամբ դասուց եւ ատենախօ-սութեանց մէջ չատաջադէմ հանդիսացած, մրցանակաց արժանացան հանդիսականաց սրտագին ուրախութեամբ եւ բուռն ծափա-հարութեամբն։ Դեր. Եղիչէ Վարդապետ Դուբ-եան, որ, իբր ներկայացուցիչ Ազգին, առա-ջնկայ կը գտնուէր, իւր կերթ ճաչակաւոր ըն-տիր առենախօսութիւն մ' ըրաւ, չնորհաւո-րելով պատկառ պարոններն եւ դրուա-տելով դպրոցին եւ ուսուցչաց աչխատու-թիւնն. չնորհակալութեամբ ներկայացուց նաեւ ազգին երախտագիտութիւն առ Տնօ-րէնն. հակիրճ բանիւք եւ օրինակաւ ցու-ցուց թէ Հայն կարող է ճանչնալ եւ գնա-հատել այսպիսի բարենպատակ օտար ծառա-յութեանց չարդն ու արժէքն։ Ի վերջոյ, կարգն երգելով իւր հրաժեչտի երգն, Պատ. Բիրսի վերջին օրհնութեամբ հանդէսը վերջացաւ։

Իցէ թէ՝ բազմանային ազգին մէջ այս-պիսի հաստատութիւններն, որք կը խոստա-նան փարատել Հայ մտաց գարաւոր մթու-թիւնը։

Չէնկիլէր Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄԵՌՈՑ ԴԱՇՏ

Երկու ամիս ու կէս չրջեցանք Մշոյ գաչ-տի եւ լեռան դիւղերու մէջ. եւ 26 գիւղե-րու մէջ ունեցանք պատհութիւն թէ գիրք ծախելու եւ թէ խօսելու։ Աւելի 27 տարի առաջ Մր. Տընոյրի հետ չրջեցայ այդ նոյն դաչտին մէջ, չէին թողուր որ խօսէինք Քրիս-տոսի պատուականութեան վերայ. կը նա-խատէին, կը հայհոյէին, սատկիկ կ'ատէին մեզ եւ կը ծաղրէին մեր խօսքերը։

Բայց հիմա ամենայն կերպով ընդունելու-թիւն դառնք ամէն պիւղերու մէջ։ Գիւղերը իջևանուս պէս կու գային քովերնիս, յոյժ սի-րով կը բարևէին զմեզ, եւ կ'ըսէին՝ Ծալու գիրք ունի՞ք. Ա՛յո՛, ունինք, կ'ըսէինք։ Ըզպ-րոյներու պատանիներն ալ կու գային գիրք գնելու համար։ Հազուագիւտ էին անոնք որ կրնային կանխիկ ստակ տալ եւ գիրքն առ-նել։ Ցորենով կու տա՞ք կ'ըսէին. Ո՛չ, կ'ը-սէինք. Մխախոտով կու տա՞ք կ'ըսէին. Ո՛չ։ չենք տար կ'ըսէինք. Ապառիկ կու տա՞ք կ'ը-սէին. Ո՛չ, կ'ըսէինք։ Ա՛յս խօսակցութեանց մէջ գիրքեր եւ տետրակներ ձեռքէ ձեռք կը տրուէին, Թուղթերը կը դարձնէին, տեղ տեղ ալ մէկ քանի տող կը կարդային, ու դարձեալ կ'ըսէին, Ապառիկ չէ՞ք տար, եթէ պատրաստ դրամ ունենայինք՝ ձեր գիրքերը չատ աժան են, մեր տալու ստակը զրքին կազմուելու ստակէն ալ քիչ է՝ գրեթէ ձրի է, բայց ի՞նչ ընենք ստակ չունինք։ Ստակ չունինք մեր կանանց եւ որդւոց մերկու-թիւնը ծածկելու. կառավարութեան քանի մը տեսակ պարտք ունինք. ճանապարհներ պիւղին մէջն են, կը ձեծեն, կը չարչարեն եւ ստակ կը հաւաքեն, բայց կարդացող պատա-նիք կ'աղաչէին իրենց հայրերուն որ գիրք առնեն իրենց համար, հայրերնին կը պատաս-խանէին Որդիս, ստակ չկայ, եթէ ստակ լինի՝ կու տամ ճանապարհային եւ կ'աղաւաղ գիմ անձն. դուն քու աչքովդ կը տեսնես որ սիւներն կը կապեն կը ձեծեն մինչեւ որ տուր-քի ստակն առնեն. գարձեալ պատանին կու լար եւ կ'աղաչէր իւր հօր որ գիրք առ-նէ։ Հայրը գարձեալ կը թախանձէր զմեզ որ ապառիկ տանք, կ'աղաչէր որ իր տղան տրտմութեամբ եւս չի գարձնենք։ Աստուած ողորմած է կ'ըսէր, մինչեւ քանի մը ամիսէն հարկաւ Աստուած տեղ մը պիտի հասցնէ ստակ որ ձեր գրքին գինը վճարենք։ Նոյն առեն տղան ակնկառոյց մեր երեսը կը նա-յէր որ մենք ընդունինք իր հօրը խնդրուածքն ու գիրքը տանք իրեն։ Բայց մենք չէինք կրնար ապառիկ տալ. ուստի ձեռքերնիս կ'երկնցնէինք տղային ձեռքէն գիրքը առնե-լու, բայց տղան գիրքը ամուր կը սեղմէր իր ձեռաց մէջ եւ հօրը երեսը կը նայէր, որ մեղի խօսք մը հասկցնէ ու գիրքը իր ձեռ-քէն չեղլէ։ Եւ կ'ըսէի, Տղա՛յ, տուր մեր գիր-քը. տղան կու լար եւ իր ձեռքը կը վախ-ցընէր մեր ձեռքէն եւ կը մտնէր իր մօրը դիրկ։ Ալ մենք չկրնալով դիմանալ այս տե-սարանին՝ իմ ծոցէս ստակ կու տայի գրա-ծախին եւ գիրքը առնելով մանր տետրակ-ներ կու տայի տղային։ կ'ըսէի տղային, Խօսք կու տա՞ս, որ դուն քու մայրին հնազանդ լինիս, եւ քու ընկերներդ սիրես, ու քու սիրտդ տաս օրհնեալ Յիսուսին։ Ա՛յո՛, այո՛, կը խոստանամ կ'ըսէր եւ սրտի ուրախութե-նէն կը յաւակէր։ Բայց կարող չէի ամէն տղայի ձրի տետրակ տալ, ոմանք ալ գրքին կէս գինը կը վճարէին, եւ ոմանք ալ որ չէին կրնար բան մը վճարել, գիրքը ձեռքէն կ'առ-նէինք, աչքը յառեալ կը մնար գրքին վրայ մինչեւ որ դնէինք տոպրակի մէջ։

Ոմանք ալ երբ գրքէն մէկ քանի համար-ներ կը կարդային՝ աչխարհաբար լինելուն համար կը սիրահարուէին գրեթէ, բայց երբ ստակ չունէին վճարելու՝ տրտում երեսով կը նայէին գրքերու վրայ, ու ետ կու տային մեղի։

Գիւղեր կային որ կանայք հանդերձ չու-նենալով գրեթէ տունէն դուրս չէին ելլեր. Թոնիր կը վառէին եւ անոր տաքութիւնով կը տաքնային։ Թոնիրն էր անոնց իրրեւ հան-դերձ ցուրտէն պահուելու համար։

Շատ տղաքներ գրեթէ կէս մէջքէն մերկ եւ բոկոտն տանիքներ կը խաղային, մենք եթէ հարցնէինք թէ՞նչու դպրոց չեն երթար, Գիրք չունին կ'ըսէին. երբեմն ալ ես բուն տղայոցմէն կը հարցնէի, Թէ՞նչու պարապ կը խաղաք դպրոց չեք երթար. Գիրք չունինք կ'ըսէին։ Ջեր հայրը Թող ձեղի գիրք առնէ կ'ըսէի. Մեր հայրը վարա չունի կ'ըսէին, եւ երբ վարա ալ ունենայ՝ տուրքի կու տայ։ կ'ըսէի, Քիչ մը տուրքի տայ եւ քիչ մ'ալ ձեղի քերականի տայ որ դուք կարդաք։ Տուրք ժողվողը զմեր հայր կը կապէ սիւ-նին եւ կը ծեծէ, չի Թողուր որ մեղի գիրք գնէ։ Դարձեալ սիրտս չդիմանալով կը գնէի քանի մը քերական եւ կու տայի ա-նոնց։

Շատ կնիկներ եւ հարսնցու աղջիկներ տե-սայ որոնք գրեթէ կիսամերկ էին։ Ատոնք պատահմամբ մարդու աչքի կ'երեւնան, եթէ ոչ մարդու առջեւ չեն երեւնար, եւ ընկե-րութեան մէջ բնաւ չեն գար։

Ժողովուրդը տրոց ծանրութեան տակ սաս-կիկ կը հեծէին առ հասարակ, բայց իրկունն-ներ սովորութիւն ունէի Եղբայայ Թ. գլու-խը եւ Ժ. առաջին համարէն մինչեւ 7 հա-մարը կարդալու։ Երբ կը կարդայի, լռութեամբ եւ հանդարտութեամբ կը լսէին։ Ան օրուան անոնց կրած նեղութիւնները Աստուծոյ խօս-քը կը հանէր անոնց սրտէն եւ կը մխիթա-րէր զիրենք։ Կ'ըսէին Արդէն մենք դան նեղութեան մէջ լինած կը չարչարուինք, Աստուած զմեզ Քրիստոսէն մահրամ չհանէ, ան մեղի բաւական է։ Կը տեսնէի որ յայտնի կ'ընէր անոնց դէմքերուն եւ խօսքերուն վը-րայ Աստուծոյ խօսքին զօրութիւնը։ Կը խրա-տէի որ զգուշանան տրտունջ ընելէն եւ ա-նէծք տալէն, միայն ամենազօրմ Աստուծոյ զթութեան եւ ողորմութեան գիմեն։

Բաղէշ Ս. Դ.

ԱՌԱՋԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

Ըստ իմ խոնարհ դատման, Ա-ԼՊաքէէ՝ իւր 20երորդ Թուոյն առաջին յօդուածով, ընդ-հանուր խոստով մը համայն Քրիստոնէից պարտուցն ու կոչմանը նկատմամբ յոյժ գե-ղեցիկ եւ ընտիր թելադրութիւններ կու տայ. սակայն, ի մասնաւորի Թուրքիոյ Ա.Լեռ. Քրիստոնէից եւ եկեղեցեաց պարտականու-թեանցն ու պատասխանատուութեանց մա-սին ամենակարեւոր եւ խիստ կենսական սկզբունք մը կը թելադրէ ի մասին այլոց գարձին եւ փրկութեան։ Ինչ որ այդ յօդ-ուածը կը թելադրէ, կրնամ վերածել սա սկզբան. այն է՝ Անհապաղ ջանք եւ աշխա-տութիւն վասն անհապէպ գարձին եւ առաջ-նորդելուն առ Քրիստոս։

Մինչ այդ յօդուածին իւրաքանչիւր պար-բերութիւն մեծաս հաճութեամբ կ'ընթեռ-նուի, միայն եկաւ սա խորհուրդը Թէ պր-դեօք չէ՞ր լինէ ի դէպ արձագանդ տալ նորա ոգւոյն եւ կրկին տալ հնչել նորա ձայնը Ա-ԼՊաքէէլի ընթերցողաց ականջին, եւ պատե-հութիւն ու առիթ տալ որ անդամ մ'ալ նո-րա պարունակութիւնն ու թելադրութիւնքն դան յառաջ եւ կատարեն իրենց դերն այն մասց վրայ որոյ կրնայ անկ լինել. որով ուշադրութիւնք գարձեալ գրաւուին եւ յօդ-ուածին սկզբունք կարեւորութիւն առնուն, որդեգրուին եւ ի գործ գրուին մեր մէջ, որ-պէս զի յառաջ գայ կենդանի եւ գործունեայ Քրիստոնէութիւն մը եւ հոգեւոր արթնու-թիւնք եւ չարժմունք, «որպէս զի սիոնիանաց ժամանակները գան Տէրոջը երեսէն։»

Մինչ յառաջ կու գամ զայն արձագանգել, կը փափաքիմ յաւելուլ սա մի քանի խորհըր-դածութիւնները, առանց կրկնելու ինչ որ նա-խապէս ըսուած է այդ յօդուածին մէջ. են-թադրելով Թէ ընթերցողք պիտի հաճին վերս-տին ընթեռնուլ զայն, եւ իրենց խորհրդածու-թեանց նիւթ ընել։

1. Անհապաղ ուղղուած ջանք յաջող կերպ է արթնութիւն յառաջ բերելու։ — Ջենք կրնար ըսել Թէ ջանք եւ աշխատութիւն չկան գաչարին մէջ Տէրոջը գործին յառաջա-դիմութեանը համար. տարակոյս չկայ Թէ աւելի աշխատութեանց եւ միջոցներու մեծ կարօտութիւն ունինք. միայն չէ պայս ուրա-նալ. ստկայն, չկրնար ուրացուիլ նաեւ Թէ միջոցաց եւ աղդեցութեանց լաւ եւ կազմ քանակ մը հայ արդէն ի չարժման։ Ընտիր հոգեւոր մատենագրութիւն մը, կարգաւոր-եալ դպրոցներ, լաւ դաստիարակեալ երի-ցանց, քարոզչաց եւ ուսուցչաց խումբ մը, կիրթ ճաչակաւոր, եւ նպատակին գարնող քա-րոզութիւնք, եւ այլ վախճանին ծառայող միջոցք եւ աղդեցութիւնք իրենց լաւագոյն դերերը կը կատարեն ի չինուիլն եւ ի փըր-կութիւն հոգւոց. սակայն, Թուի Թէ սոքա չեն արագրեր ակնկալեալ արդիւնք. վասն զի ինչպէս կ'ըսէ յօդուածը. «Եկեղեցւոյն յաղթական զօրութիւնը յոյժ տկար է.» — Անհապէպ գաչեն ուղեալ Լանի կը պակսին մեզ մէջ։ Ինչ որ կայ, ընդհանուր կերպիւ կը գործադրուի, եւ գոգցես անանձրեւ ամպե-րու պէս բարձրէն կ'անցնին առանց իւրեանց օրհնութիւնները Թափելու Ժողովրդոյ վրայ. բայց երբ այդ միջոցաց ընդհատման անհա-տական Ջանքեր անհապէպ օգտակար եւ չա-հաւէտ ընելու գային, յայնժամ եկեղեցւոյ յաղթականը ինչ գառաւոր պիտի ըլլայ. եւ ո՛րչափ հարուստ եւ յաջողակ Քրիստոսի չան-ուած անմահ հոգիներով։ Բանի՛ հատու եւ լաւագոյն աղդեցութիւններ, աչխատութիւնք եւ քարոզութիւնք մեղաւորաց գարձին եւ ուղղութեանը համար ապարդիւն մնացած են, քանզի նոցա աղդեցութիւնը հանապազ չեն ուղղուիր. եւ ենթակայք նոցա հրահան-գիչ աղդեցութիւնը այլոց կը վերաբերեն։ Քիչ անգամ չէ պատահած որ քարոզիչք չատ լաւ, յարմարութեամբ եւ աղդուութեամբ քարոզելէ վերջ բոլորովին յուսաբեկ լինին, ոմանց բերնէն լսելով Թէ, «Ա՛րդարեւ չատ լաւ քարոզ եւ յարմարութեամբ խօսուած, բայց ի՛նչ հաճելի պիտի ըլլար եթէ այս ինչ եղբայրը կամ այն ինչ քոյրը բաժին առած լինէին անկէ.» մինչ բաղձալի էր եւ Թերեւս բուն իրենցմէ կը սպասուէր առած ըլլալ նոյն ազդեցութիւն՝ զոր այլոց համար կը փափաք-քէին առած լինել։ Մարդիկ այլոց վրայ չատ լաւ կը տեսնեն նոցա պարտքը կամ իրաւունք-քը եւ անոնց համար կը խորհին, կը դառնին, կ'որոշեն, կը վճռեն. բայց երբ իրենց գոյ կարդը քննաւ չեն խորհիր Թէ իրենց եւս կըր-նայ վերաբերութիւն ունենալ խնդիրը։ Ուստ տի Նախանձներու կը կարօտինք որ երթան եւ անհապէպ ըսեն. «Ան մարդը դուն ես։» Ա՛յո՛, պէտք ունինք վերաբերել մեր բոլոր ջանքերն եւ աշխատութիւնքը յուղղութիւն մանաւանդ եւ անհատիս. եւ մինչեւ որ այդ սկզբունք չընենք սկզբունք մեր եկե-ղեցւոյ եւ ժողովրդոյ, կարծեմ միշտ ետ եւ կաղ պիտի մնանք հոգիներ Քրիստոսի չահելէ եւ հոգեւոր արթնութիւն յառաջ բե-րելէ։

(Շարունակելի)

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յուլիս 4 ըստ Յուն., և Յուլիս 16 ըստ Լատ., 1887

ՊՈՒԼՂԱՐԻԱ

Անցեալ չաբթու Զորեքշաբթի երեկոյ Սոպրանիէն ունեցաւ դռնփակ նիստ յորում Մ. Սթամպուլոֆ ծանոյց երեսփոխանաց թէ Ա. ղենքսանդր Իշխան չէր յօժարեր դառնալ ի Պուլղարիա։ Մ. Սթամպուլոֆ նաեւ բացատրեց թէ ի՛նչ միջոցներ գործածած էին համոզելու զԱղենքսանդր Իշխան որ դառնայ, եւ թէ ի՛նչպէս այդ ջանքերը ապարդիւն մնացած էին։ Յաջորդ առաւօտ նիստը դումարուելէն առաջ, Ֆերտինանտ Իշխանի լուսանկար պատկերը որ կը կրէր անոր առորագրութիւնը, շրջաբերուեցաւ երեսփոխանաց մէջ։ Մ. Սթամպանոֆ, փոխ-նախագահն, ի նիստ հրաւիրեց ժողովը եւ նախագահը, Մ. Թոնչէֆ, բեմը ելնելով Պուլղարիոյ իշխանութեան ընտրելի առաջարկեց Սաքս-Բոպուրկ-Կոթայի Ֆերտինանտ Իշխանը, բացատրելով նորա յարաբերութիւնն արքայական ընտանեաց հետ, եւ նորա տեղակալութիւնն Աւստրիական բանակին մէջ։ Նախագահը առաջարկեց նաեւ որ Իշխանն ընտրուի երեսփոխանաց ձայնակցութեամբ հաւանութիւն տալով, եւ նոյն հետայն բոլոր երեսփոխանք յոտին կանգնելով հռչակեցին զՖերտինանտ Իշխան հռչակեցին զՖերտինանտ Իշխան։ Նոյն օրը Մ. Թոնչէֆ Ֆերտինանտ Իշխանի հաղորդեց ժողովոյն որոշումը հետեւեալ բանիւք.—

«Տէր.— Լիովին ըմբռնելով այն բարձր յատկութիւններն որ նշանաւոր կը կացուցանեն Ձեր ազնուական անձը, որպէս նաեւ Ձեր Սրբազնական Բարձրութեան համակրութիւնն Պուլղարական վրաստին, Մեծ Սոպրանիէի երեսփոխանք այսօր հրապարակական նստի մէջ, հանդիսաւոր կերպիւ, միահաւանութեամբ, եւ ձայնակցութեամբ հռչակեցին Ձեր Սրբազնական Բարձրութիւնը Իշխան Պուլղարիոյ։ Յոնարհաբար մատուցանելով Ձեզ ժողովոյն չնորհաւորութիւնները, միանգամայն յանձնարարեալ եմ հաղորդել Ձեզ ջերմ բաղձանքն զոր երեսփոխանք եւ համայն ազգը կը տածեն վասն Ձեր փութանակի դալստեան ի Պուլղարիա իբրեւ վճռապետ ժողովրդեան մը որ հաստատապէս համոզուած է թէ Ձեր Սրբազնական Բարձրութիւնը պիտի նուիրէ իւր աչխ. եւ թանկագին կեանքը զարգացման, ազատութեան, եւ փառաց Պուլղարական ազգին։»

Ֆերտինանտ Իշխան հետեւեալ պատասխանը տուաւ այս հեռագրոյն.—

«Երախտագիտութեան եւ պարծանաց զգացում կու տայ լինձ Մեծ Սոպրանիէին քուէն որ կ'ընտրէ զիս Իշխան Պուլղարիոյ։ Կը յուսամ արժանի հանդիսանալ ապնիւ Պուլղար ազգին վստահութեան։ Պատրաստ եմ հաւանիլ անոր հրաւէրին եւ գալ ի Պուլղարիա, ուր պիտի նուիրեմ անձս երկրին երջանկութեան եւ բարեբաստութեան, այն ինչ Բ. Դուռն ընդունի եւ Տէրութիւնք ճանաչեն իմ ընտրութիւնս։»

Ֆերտինանտ Իշխան 26 տարեկան է եւ չէ ամուսնացած։ Նորա հայրն էր հօրեղբօրորդի Երնէսթ Բ. ի, որ է այժմու Իշխան Սաքս-Բոպուրկ-Կոթայի Գերմանական դքսութեան։ Նորա հօր հօրեղբօրորդիներէն մին էր ամուսինն Վիկթորիա Թագուհւոյն։ Ֆերտինանտ Իշխանի մայրն էր դուստր Լուի Ֆիլիպի, Թագաւորին Գաղիոյ։ Ունի երկու եղբայր եւ երկու քոյր երիցադոյն քան զնա, որոց ամուսնութեամբք դերդաստանը կապակցութիւն ունի Պելճիդայի, Պրազիլի, Աւստրիոյ, եւ Պաւարիայի արքայական ընտանեաց հետ։ Ուստի այս բարձր կապակցութեամբք նա յոյժ յարմար է պաշտօնին որուն կը կոչուի, եւ ըստ լրոյ, նա հաւատարապէս յարմար է իւր անձնական հանգամանաւք։

Սոպրանիէն զնա դեռ չընտրած կ'ելէր Բոպո-էյ զրեց թէ նա չկրնար հաւանիլ ընտրութեան մը մինչեւ բնկ եթէ առաջարկուի անոր, եթէ նախապէս չընդունուի հաւանութիւն էրնէսթ Բ. դուքսէն, որ է գլուխ դերդաստանին, որպէս նաեւ Գերմանիոյ կայսրէն, ըստ օրում Սաքս-Բոպուրկ է մասն Գերմանական կայսրութեան։ Ծանօթ է թէ երբ Ֆերտինանտ Իշխան դարձաւ Անգղիայէ, Յուլիսի Յին, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ էրնէսթ Դուքսին հետ, եւ եթէ այս կը նշանակէ թէ Դուքսը եւ կայսրը հաւանած են որ նա ընդունի իրեն առաջարկուած թագը, բարի նշան է։ Գերմանիոյ հաւանութեան անտարակոյս կը յաջորդէ Աւստրիոյ, Իտալիոյ եւ Անգղիոյ հաւանութիւնը։ Սակայն Տէրութիւնք ամենէքին պիտի ոպասեն վասն գործողութեան Բ. Դրան իբրեւնց դաշնակիցը յայտնելէ առաջ։ Բ. Դուռը ծանուցադիր մը պատրաստելով ղրկած է Տէրութեանց, ծանուցանելով Ֆերտինանտ Իշխանի ընտրութիւնն Սոպրանիէի կողմանէ, առանց յայտնելու հաւանութիւն կամ տհաճութիւն, եւ խնդրելով պիտակ անոնց դիտաւորութիւնը նկատմամբ այս ընտրութեան։ Անգղիական թերթեր դաղափար կը յայտնեն թէ բոլոր Տէրութիւնք, ի բաց առեալ Ռուսիա, պիտի ան իբրեւնց հաւանութիւնը, եւ թէ Ռուսիա, հանդէպ կատարեալ իրողութեան մը, պարզապէս պիտի լռղոքէ։

Սակայ ինչ չեա գումարման Սոպրանիէին յայտնի եղաւ թէ Ինամապետութիւնն յոյժ առաւել զօրաւոր էր քան զնախարարապետն, Մ. Բաթոպալոֆ, որ վէճ ունեցած էր Ինամապետութեան հետ։ Սոպրանիէի նախագահին ընտրութեան առեն Մ. Վաչէֆ, ընտրեալն զոր Մ. Բաթոպալոֆ կ'առաջարկէր, ընդունեց 74 քուէ, մինչ Ինամապետութեան կողմանէ առաջարկեալ ընտրեալն, Մ. Թոնչէֆ, ընտրուեցաւ 273 քուէիւք։ Հետեւապէս նախարարութիւնը տեսաւ իւր հրաժարականը զոր Սոպրանիէն ընդունեց։ Ի սկզբան Թուեցաւ ծանրակչիռ սխալ որ Ճիշդ այս մեծ տպնապին առեն անհամաձայնութիւն ծագէր ազգային կառավարութեան մէջ, բայց այժմ կազմուած է նոր եւ զօրաւոր նախարարութիւն մը որ լիակատար համակրութիւն ունի Ինամապետաց հետ, եւ կը յուսացուի թէ այս փոխոխութիւնը աւելի պիտի զօրացնէ կառավարութիւնը։ Մ. Սթոյլոֆ, որ ծանօթ է թէ ընթացաւարտ է Բոպերդեան վարժարանի, եղած է նախարարապետ, պահելով իւր նախկին պաշտօնն Արդարութեան Պաշտօնէի, եւ առժամանակեայ կերպիւ վարելով նաեւ պաշտօն Ելեւմտից Պաշտօնէի։ Նախորդ նախարարութեան անդամ, Մ. Նաչեվիչ, կը մնայ նախարար Արտաքին Գործոց։ Տոգ. Սթրանաքի, որ էր նախագահ առժամանակեայ կառավարութեան ի Փիլիպոպէ յետ անկման Կավրիէլ Փաշայի, եւ որ մեծ աշխատութիւն եւ վարչական կարողութիւն ցուցուց, եղած է նախարար Ներքին Գործոց։ Հազարապետ Բոլոֆ, գլուխ Ազգքանդը Իշխանի սպայակոյտին, ի պատերազմին ընդդէմ Սերվիոյ, եւ մին Պուլղարիոյ լաւագոյն զինուորական պաշտօնակալաց, կարգուած է պատերազմական նախարար, եւ Տոգ. Զուռմաքոֆ՝ նախարար Հանրային Կրթութեան։

Պուլղար ժողովուրդը ուրախացաւ, իրրեւ թէ տպնապն անցած ըլլար, եւ ղրկեցին չնորհաւորութեան բաւական թուով հեռագիրներ անոր զոր արդէն կը նկատեն իբրեւնց Իշխանը։ Կը յուսանք որ յուսաթեկ պիտի չըլլան։ Ֆերտինանտ Իշխանը յոյժ հարուստ է, այնպէս որ պիտի չնեղուի եթէ նորա ամսաթոշակը յապաղի։ Նա կը խօսի Գերմաներէն, Անգղիերէն, Գաղիերէն, Իտալերէն եւ Հունկարերէն, եւ չատ ճամբորդած է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զօրապետ Պուլանժէ դեռ չէ լինցած այն մռատցութեան մէջ որ ըստ Թայմի Թղթակցին պաշտպանութեան չուտ պիտի ծածկէը զինա։ Մինչ նա կը մեկնէր Փարիզէ Յուլ. 8ին երթալ իւր պաշտօնատեղին ի Բլէրմոն Ֆերան իրրեւ զինուորական հրամանատար, իրր 80,000 մարդոց յուղեալ բազմութիւն մը բռնի խուժեցին երկաթուղւոյ կայարանը եւ երկու ժամ ուշացուցին կառամատքն մեկնումը։ Երբ զօրապետը հասաւ Բլէրմոն, եռանդագին կերպիւ ընդունուեցաւ քաղաքին իշխանութեանց կողմանէ, եւ անդ եւս զնա դիմաւորող ժողովրդական բազմութիւնը յոյժ մեծ էր։ Իւր դիտողութեանց մէջ զօրապետը յոյժ զղջայ էր, եւ ըսաւ, «երբ նախարարութեան մէջ էի, մասն ինչ ունէի քաղաքական գործոց մէջ, բայց այժմ զինուոր եմ եւ պիտի զբաղիմ միայն իմ զօրաբաժնովս։»

—Գաղիական Յարդարանին որոշմամբ 20 տարեկան երիտասարդք կրնան յապաղել իւրեանց զինուորական ծառայութիւնը մէկ կամ երկու տարի կատարելու իւրեանց ուսումն կամ լրացունելու համար առեւտրոյ կամ արուեստի աչակերտութեան չրջանը։ Չամրօսանոցաց ուսանողաց համար յապաղումն կրնայ տեւել երեք կամ չորս տարի, եւ այս վերջին պայմանին մասնակից են կաթոլիկ դպրեվանքաց կամ աստուածաբանական վարժարանաց ուսանողք։

—Օտարական կալուածատեարց մեծ բազմութիւն մը ի Ռուսիա աղերսագրով խնդրած են որ տրուի իրենց իրաւունք Ռուսական քաղաքացիութեան, որպէս զի չկրկուին իւրեանց կալուածներէն նոր օրինաց դործադրութեամբ։

—Վիճակագրութիւն ընթեռնուլ ընդհանրապէս հաճելի չէ, բայց կը համարձակինք տալ մաս մը Միացեալ Նահանգներէն։ Ներկայ տարւոյ առաջին վեց ամսոց մէջ 5,136 վաճառականական տուներ մնանկացած են առաւել քան 11,000,000 Անգղ. ոսկւոյ բացուկ։ Մնանկութեանց թիւը տակաւ ինչ նուազ եւ դումարը տակաւ ինչ աւելի է բաղդատմամբ 1886 տարւոյ նոյն ամսոց հետ։ 1887ի առաջին վեց ամսոց մէջ 3,756 մղոն երկաթուղի չինուած է, եւ հաւանական է թէ ամբողջ տարւոյ միջոցին չինուածն պիտի ըլլայ առաւել քան անցեալ տարւոյ մէջ չինուածն։ Յունիս 30ի նախորդ տասնեակաւ ամսոց մէջ հանրային պարտքն 109,000,000 տալեռ վճարուեցաւ եւ կը մնայ 1,279,000,000 տալեռ։ Այս չափով վճարմամբք ամբողջը պիտի հատուցուի 12 տարիէն։

—Մոսկուայէն Յուլիս 8 թուականաւ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Մ. Կաթքոֆ դեռ ծանր հիւանդ է։ Բանի մը օր առաջ նորա թերթը կը պարունակէր ուրիշ նշանաւոր յօդուած մը ուղղակի ընդդէմ Բուլմանիոյ Թագաւորին եւ նորա նախարարութեան։ Յօդուածը կ'ամբաստանէ զանոնք թէ կը ջանան Գերմանացունել Թագաւորութիւնը, եւ այդ գործողութիւնը դիւրացունելու համար մխոխ-

նարք կը զործածուէին ի բայ առնլոյ ժողովուրդը Օրթոտոքս Յոյն եկեղեցիէն։ Կ'ըսէ թէ Կարոլոս Թագաւորը եռանդեամբ կը գործակցի կաթոլիկներու հետ եւ Եղիսաբեթ Թագուհին Բողոքականաց հետ։ Յօրուածը նաեւ կը պարսաւէ Ռուսիոյ դիւանագիտական գործակատարները վասն զի ըստ բաւականին չեն պաշտպաներ Ռուսական չահերն ի Բուլմանիա, եւ կ'ըսէ թէ կը մոռնան որ Ռուսիոյ գործակատարք յԱրեւելս ղրկուած են այնչափ ժողովրդոյ օրչափ ազնոյ իշխողաց։ Յօդուածագիրը կը կարծէ թէ կայ ժողովրդական հակառակ չարժումմը, եւ թէ յոյսալի է որ կատարուի ի Բուլմանիա նոյն փոփոխութիւնը որ կը կարծէ թէ արդէն կատարուած է ի Սերվիա։

—Թերմանիոյ Կայսրը ապահովապէս հասաւ Էմս Յուլիսի 3ին։ Անտի ի Կալթայն երթալու ճամբուն վրայ պիտի տեսակցի Պաւարիոյ Ինամապետին հետ։ Հաւանականապէս Կայսրը պիտի չմնայ ի Կալթայն առաւել քան սահմանեալ օր։

—Միացեալ Նահանգաց քարիւղի գաւառին մէջ Բլարէնտըն պիւղը այրեցաւեր եղաւ Յուլիսի 4ի տօնախմբութեան, այն է Ազատութեան աւուր, յայնդր գիշերը։ Բաւական թուով անձինք բոցերուն մէջ մնան, եւ առաւել քան 1,000 անձինք հրոսխն իւրեանց բնակարաններն։ Հրդեհի մէջոցին ահռոյզ ձորը չուտ լեցաւ հրաւառ նաւթով եւ բնակիչք սոսկալեան փախչել լեռները։ Յայտնի չէ թէ հրդեհը հրձիգնեըն դործ էր թէ հրախազութեանց արդիւնք։

—Նոր դատաստաններ վասն քաղաքական ոճրոց ընդդէմ Թերմանական կառավարութեան՝ սկսեցին ի Լայբզիկ Յուլիսի 4ին։ Նըկք մարդիկ ամբաստանուեցան թէ ամրութեանց յատակագիծներ հաղորդած էին Թերմանացւոց։ Ապացուցուեցաւ թէ երեքէն մին, Բլայն անուն, Թղթակցութիւն ունէր Շնէյսլէի հետ, որոյ ձերբակալութիւն Թերմանական սահմանագլխոյն վրայ՝ մեր ընթերցողք կը յիշեն, եւ թէ այս Թղթակցութիւնն ուղղակի Գաղիոյ Պատերազմական Նախարարութեան կողմանէ դրդուած էր։

—Խռովութիւն մը ծագեցաւ Սպանիոյ Վալէնճիայի մէջ անցեալ չաբթու, քաղաքային որոց հատուցումը մերժուելուն պատճառաւ։ Ամբոխը կրակ ըրաւ պինուորոյ վրայ որք եւս կրակ ըրին, բայց միայն մէկ անձ սպաննուեցաւ։ Անդորրութիւնը հաստատուեցաւ եւ բաւական թուով անձինք ձերբակալուեցան։

—Մանրացուցով միւս եւս խնամոտ քննութիւն կատարելով այն ախտացեալ մասին վրայ որ մօտերս Տոդ. Մաքէնզի հանեց Թերմանիոյ Գահաժառանգ Իշխանին կոկորդէն, Տոդ. Վէրխով ախտին նկատմամբ նպաստաւոր վճիռ տուած է։

—Կ'ըսուի թէ Ամերիկայիք ոմանք արդէն առաջարկած են կցել զԱմերիկա Ասիոյ հետ կամրջով մը Պէհրինկայի նեղուցին վրայէն երբ լրանայ նոր երկաթուղին որ պիտի անցնի Սիպերիոյ մէջէն։ Թայմ կ'ըսէ, «կը թուի թէ ոչինչ անկարելի է Ամերիկեան կամ Ռուսական երկրաչափից»։

Ուրիշ կարեւոր ձեռնարկութիւն մը կը թուի թէ արդէն որոշուած է։ Ընկերութիւն մը կազմուած է ի Նիւ Եորք 12,000,000 տոլար դրամադլխով քանալու համար Նիքարագուայի ջրանցը Ամերիկեան հսկողութեան ներքեւ։ Հարիւր հազար տոլար դումար մը արդէն վճարուած է Նիքարագուայի կառավարութեան ջրանցը քանալու արտօնութեան համար։ Ընկերութիւնը ի մօտոյ պիտի ղրկէ երկրաչափներ, եւ կ'ակնկալուի թէ գործը պիտի սկսի երբ ճամբուն ծրագիրը պատրաստուի եւ հաւանութիւն գտնէ։ Զարմանալի պիտի չըլլայ եթէ այս ձեռնարկութիւնն ի յանդ հանուի յառաջ քան մրցող ջրանցն Բանամայի։

—Սոսկալի վթարտիկ մը հանդերձ սաստիկ անձրեւով անցաւ Հունկարիոյ Նահ Քարոլ քաղաքէն Յուլիսի 6ին։ Ոչ մէկ չէնք մնաց անվնաս, մեծ ծառեր արմատախիլ ըլլալով օդին մէջ տարուեցան վերստուրներու նման եւ քաղաքը եւ չրջակաները կը նմանէին աւերակած ծովու։ Ի Յուլ Զոլիցերիոյ քանի մը տուներ հողոյ պանդուռնի մը սահելովն լիճը նետուեցան եւ բաւական թուով անձինք հեղձամահ եղան։

—Թերմանական Թերթեր խիստ վեղուսաւ կը խօսին այն առաջարկութեան դէմ որ բերուած է Գաղիոյ Խորհրդարանին առջեւ, որոց հետաքրքրելու ամէն օտարականներ որ կը բնակին ի Գաղիա ի փոխարէն անոնց ազատութեան պինուորական ծառայութենէ։ Կ'ըսեն թէ այս գաղափար է եռ քարբարոսութեան վասն զի քաղաքակրթեալ աշխարհի կազմանէ ընդունուած սկզբունք է թէ մարդ միայն իւր հայրենեաց կը պարտի պինուորական ծառայութիւն։ Թերմանական Թերթեր վրէժ կը սպառնան Գաղիոյ եթէ ի գործ դրսսի այս օրէնք։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ Կիրակի մայրաքաղաքիս բոլոր Հայ Լուս. եկեղեցեաց մէջ Պատրիարքարանէ ուղղեալ գրով բանագրուեցաւ կարապետ Եփ. Շահպազ, զոր որում սա իւր կինը թողլէ զկին անցեալ չաբթու գաղտնապէս ամուսնացած էր ուրիշ կնոջ մը հետ։ Շահպազ Եփունի հինգ որդի եւ մէկ դուստր իւր առջի կնոջմէն։

—Երկաթուղւոյ կառք մը վաճառք բեռցած մինչ կը կենար Հարմանլըի կայարանը Սրեւելեան Բումելիի սահմանագլխոյն վրայ, հողմէն մղուեցաւ եւ ուղին զառ ի վայր ըլլալով, չուտ սկսաւ յոյժ արագ ընթանալ։ Ձեռօք վարելի կառք մը որ կու գար հակառակ կողմէն եւ զոր կը վարէին չորս դործաւորք, բաղխեցաւ անոր, եւ դործաւորաց երկուքն սպաննուեցան, միւս երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Հարմանլըի կայանի պետը ձերբակալուեցաւ, բայց արձակուեցաւ թէ այս խնդրոյն մէջ նա յանցաւոր չէր։

—Կիրակի գիշեր Րէժիի չորս դէտեր պատահեցան 13 մաքսանոյշներու խմբի մը ի մերձակայս Իւակիւտարու, եւ հրաւիրեցին զանոնք անձնատուր ըլլալ։ Մաքսանոյշք պատասխանեցին կրակ ընելով դէտերուն վրայ, մահացու կերպիւ վիրաւորելով մին, Մուրատ անուն, եւ թեթեւապէս ուրիշ մը։ Յետոյ մաքսանոյշք փախան եւ թէպէտեւ հալածուեցան, միայն մին կրնուեցաւ։

—Լէվանդ Հերալտ կ'ըսէ, «Տիզրանակերտէն հասած են լուրեր որ կը նկարագրեն իրաց վիճակ մը այդ գաւառին մէջ որ յոյժ կը նըմանի Աւտանայի գաւառի վիճակին»։

—Երկու յաւալի արկածք կը ծանուցուին մայրաքաղաքիս մէջ։ Յոյն կին մը բիլովըը մը կը յանձնէ դրացի կնոջ մը որ ապահով պահէ, եւ սա կը ցուցնէ զայն իւր ամուսնոյն երբ նա տուն կը դառնայ։ Այրը անզգուշութեամբ կը խառնէ զէնքը կարծելով թէ պարապ է, երբ յանկարծ կը պայթի եւ կինը կը զարնուի կողէն։ Խեղճը քանի մը ժամէն կը մեռնի մեծ տանջանօք, բայց մեռնելէն առաջ կը յայտնէ թէ ամուսինը դիպուածով զարկած էր զնա։ Միւս արկածը պատահած է Վարդան անուն բեռնակրի մը որ սահած է մինչ կը տանէր ծանր բեռ մը, ճմլուելով անոր ներքեւ, եւ դրեթէ իսկոյն կը մեռնի։

—Լէվանդ Հերալտի Թղթակից մը կը գրէ թէ Նահնա Լրատէս պաշարուած է աւազակներէ, եւ բոլոր չրջակայ գաւառն անոնց ձեռքը մնացած է։ Սոքա գալով մարդիկ բռնած են բերդապահ զօրաց աչաց առջեւ։ Եւ առանց դէթ 15 պահապանաց ընկերակցութեան ճամբորդել անապահով կը համարուի։ Բայց կան աւազակներէ աւելի ճիւաղաբարոյ մարդիկ եթէ կրնանք հաւատալ Մանասթըրի Թերթին պատմութեան որ կ'ըսէ թէ Սրսլան-պէյն Ասպիւրրահման անձը խեղդած է իւր երկու զաւակները, 8 եւ 4 տարեկան, վասն զի անոնց մայրը մեռած էր եւ իւր ծնողքը չէին յօժարեր խնամել զանոնք։

—Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ խնդրած է ներկայանալ Վեհ. Սուլթանին հրաժեշտի համար տեսակցելու, բայց ծանուցուած է նմա թէ Նորին Վեհափառութիւնը չկրնար զնա ընդունելու հաճութիւնը վայելել Յուլիս 15է առաջ։ Լորա Սալզպըրի, յետ տեսակցելոյ Բիւսթէմ վեզայի հետ, որ է Օսմ. դեսպան ի Լոնտոն, հեռագրաւ հրաման տուած է Սըր Հ. Տ. Ուոլֆի որ չաբթի մը աւելի մնայ ի Կ. պոլիս։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. Սթոյլոֆ հրաման ըրած է որ արձակուին բոլոր այն անձինք զորս իւր նախորդը բանտարկած էր։ Հաւանական է թէ պաշարման վիճակը վերցուած է։ Թեբտինանտ Իշլան, պատասխանելով չնորհաւորութեանց զորս ընդունած է ժողովուրդէն, կ'ըսէ թէ Եւրոպայի համակրութիւնը եւ Պուլղարաց խոհական ընթացքը միայն կրնայ ի ձեռս բերել անոնց քաղաքը։

ԱԶԴ

Ինամակալութիւնս պատիւ ունի ծանուցանել արդոյ հասարակութեան թէ, Ազգային կեդրոնական վարժարանի առաջին եւ երկրորդ դասարանները կազմուած լինելով, աշակերտել փափաքողք կը հրաւիրուին Օգոստոս 15էն սկսեալ Շաբաթ եւ Չորեքշաբթի օրերն առաւօտեն մինչեւ կէս օր ներկայանալ ի վարժարանն, կարգապահ Էֆէնտիին արձանագրել տալու համար իրենց անուններն, եւ իրմէ ստանալու համար հարկ եղած տեղեկութիւններն։ Մտից քննութիւնք պիտի կատարուին Օգոստոս 26ի Չորեքշաբթի օրն առաւօտեան ժամ 2էն սկսեալ։

Դասախօսութիւնք պիտի վերսկսին Սեպտեմբեր 1ին Երեքշաբթի առաւօտ։ Իսկ արդէն ընդունուած աշակերտք կը հրաւիրուին Օգոստոս 29ի Շաբաթ օրն ներկայանալ ի վարժարան, իրենց թոշակներն վճարելու եւ նոր մտից տոմս ստանալու համար։

Խնամակալութիւն
Ազգային կեդրոնական վարժարանի

ՍՐԺԵՔ ԴՐՄՄՈՑ

Յուլիս 4/16, 1887

Գռան [կտրոն վճրը]	15 32	Րուսահ. երկ. բաժին	33
Պարտուց Յարդարման Թղթադրամ (թասփիխէ ի Տիւյուն Գայմէսի)	17 10	Ներքին փոխառ.	36 38

ԴՐԱՄՔ, Օսմ. լիրան 100է

Մէճիտիէ	108 13	Րուսիոյ բոլ	90 20
Մէթալիք	98 10	Նաբոլէոն	88 12
Պէշլիք	102 35	Գրմիդ	51 20
Սէթըրգ	102 35	Ընդդ. լիրա	110 32

Մանեթ Թղթդրմ. 10 18

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊԱՅՃԱՆԱՆ
Ֆիննաճանգլար եօզուղը, Ամերիգան խան